

OMANÄOLISE KOOLI AJAKIRI

KOORUKE

JA IVA

1 / 1999

Jutt on see kooruke, õpetus on see iva

- ◆ Päevakorral: reform või revolutsioon
- ◆ Y-A: Mõisteid ja meetodeid kaasaegsetes pedagoogilistes süsteemides
- ◆ VÕTA VÕI JÄTA
- ◆ MÕTE
- ◆ HEA VALIK
- ◆ KOGEMUS
- ◆ LUGEMISÜHING

KOORUKE JA IVA

OMANÄOLISE KOOLI AJAKIRI

NR. 1 / 1999 (5), TEINE AASTAKÄIK

ISSN 1406 - 202

Jutt on see kooruke, õpetus on see iva. *Otto Reinhold von Holtz, 1817*

Sisukord:	TOIMETAJA VEERG	.....	3
	ÕPPIMINE	Mida arvatakse õppimisest	4
	IVA	Philip Gammage: Eesmärgipärasus - varane lapsepõlv ja selle tähendus professionaalsuse kujunemisele	5
	MÖTE	Sir Christopher Ball: Õppimises päevakorral - reform või revolutsioon?	12
		Ülo Vihma: Juht kui suhete vahendaja organisatsioonis	20
	KOGEMUS	SEALi konverents	22
	TERA	Noppeid AMI konverentsilt	26
	VÕTA VÕI JÄTA	Õpetamine kui kunst	28
	AMI	Avatud Meele Instituut	30
	VAGU	Tasub teada	34
	TEGU	"Hea Algus" toetab noori peresid ...	35
	Y - A	Mõisteid ja meetodeid kaasaegsetes pedagoogilistes süsteemides	37
	SUUR MAALRITÖÖ	.....	39
	HEA VALIK	Ramatututvustused	42
	LUGEMISÜHING	Eesti Lugemisühingu leheküljed	45
	KOORUKE JA IVA	.....	47
	KILD	.....	48

Järgmine ajakirja number ilmub mardipäevaks

Ühenduse "Omanäoline Kool" juhatus:

Mari-Anna Puskar - esinaine

mari@moonu.edu.ee

Ott Ojaveer

ott@vkg.werro.ee

Asta Tuusti

sagadi.kool@riigimets.ee

Helmer Jõgi

helmer@htg.tartu.ee

Tiit Salvan

tiit@toilakk.edu.ee

Sihtasutus Omanäolise Kooli Arenduskeskus:

✉ Endla 4, Tallinn 10142

☎ 626 3221

Fax: 646 7072

oka@ngonet.ee

<http://web.ee/ok/index.html>

Juhataja: **Jaago Schmuul**

Sihtasutuse Omanäolise Kooli Arenduskeskus nõukogu

Helmer Jõgi - esimees

helmer@htg.tartu.ee

Mari-Anna Puskar

mari@moonu.edu.ee

Katrin Poom-Valickis

katrinpv@tpu.ee

Margus Tapupere

margus@oef.org.ee

Peeter Putk

ppg@gymn.paide.ee

Mart Laanpere

martl@tpu.ee

Taimi Schmidt

step@kodu.ee

Toimetuse kolleegium:

Hiie Asser

Koidu Tani-Jürisoo

Mart Laanpere

Ivar Männamaa

Toimetaja:

Anneli Loodus

☎ 256 487 286

ann@kodu.ee

Keeletoimetaja:

Merje Kala

Kujundus ja küljendus:

Veljo Runnel

Kaastööd on oodatud:

Postimaja pk.71, Tartu 50002

ami@kodu.ee

Ajakirja selle numbri väljaandmist on toetanud Kirjastuskeskus OÜ, kes vastutab ka trükikvaliteedi eest.

Omanäolise Kooli Arenduskeskus

1993. aastal alanud koolimeeskondade organisatsiooni- ja juhtimisalase täiendkoolitusprogrammi "Omanäoline Kool" raames loodi osalejate poolt 18. aprillil 1994. a Narva-Jõesuus Ühendus Omanäoline Kool (ÜOK). ÜOK on mitteformaalne projektorganisatsioon ehk üle-Eestiline kooliarendusprojektide hajus võrgustik. ÜOK töövormiks on aastakonverents, kus tehakse kokkuvõtteid eelnevast ning algatatakse uusi arendusprogramme. Peaaegu nelja aastase töö tulemusena loodi 1997. aasta sügisel **sihtasutus Omanäolise Kooli Arenduskeskus OKA**), mille üheks peamiseks eesmärgiks on koordineerida ÜOK käivitataavaid arendusprojekte ja korraldada nende majandustegevust.

Lisaks ÜOK poolt välja töötatud kooliarendusprojektidele, töötab OKA ka iseseisvalt välja uusi arendusprojekte, mis aitavad arendada Eesti koolielu. OKA taotleb toetusi arendusprojektidele nii erafondidest, kui ka riigilt ja omavalitsustelt. Üheks suuremaks toetajaks on juba algusest peale olnud Avatud Eesti Fond, kellelega tehakse aktiivselt pidevat koostööd.

Alates käesoleva aasta algusest on OKA juurde loodud õpetajate täiendkoolitusasutus **Avatud Meele Instituut**, kellele Haridusministeerium on andnud ka koolitusloa. Olulisemate projektide hulka kuuluvad veel: Eesti Kooli Kvaliteedikool - eesmärgiks on arendada koolides kvaliteedijuhtimise süsteemi; Hea Algus - suunatud lasteaedadesse ja algkoolidesse, projekti käigus püütakse parandada Eesti alusharidust; Õpilasmavalitsuste Arendusprogramm - arendab õpilastes juhtimisoskusi ja õpetab neile õpilasmavalitsuste töö tõhustamist ja arendamist.

OKA tulevik tundub tööderohke, sest algus kooliarendusele on pandud, kuid siin peab pidevalt ja aktiivselt tegutsema, et Eesti tulevik oleks konkurentsivõimeline lääneriikide omaga.

Jaago Schmuul

OKA juhataja

Hea lugeja!

Sinu ees on ajakirja "KOORUKE JA IVA" viies number. Pärast hingetõmbeaega jätkab ajakiri taas ilmumist. Nüüd juba mitme kogemuse võrra rikkamana.

Vahepeal on hariduselus palju muutunud – ja muutunud on ka K&I. Olles endiselt avatud ja koostöövalmis ning valmistõdede asemel valikuvõimalusi pakkuv, püüab K&I järgida mitmeid põhimõtteid:

- * õppimine on tähtsam kui õpetamine
- * hea õppimise üheks eelduseks on tasakaal
- * õppimine on meeldiv ja rõõmus tegevus
- * tänapäevane ühiskond areneb läbi elukestva õppimise
- * õppida ei ole kunagi hilja

KOORUKESE JA IVA eesmärkideks on:

- * ühendada kõik need, kes tegelevad õppimisega – õpetajad, koolitajad, lapsevanemad, haridusjuhid ja kõik teised, kes ise õpivad ja haridusest hoolivad.
- * teadvustada, et õppimisvajadus on üks inimese põhivajadusi
- * väljendada austust õpetaja elukutse vastu
- * jagada kogemusi, vahendada infot ja anda mõtlemisainet
- * pakkuda mitmesuguseid koostöövõimalusi

Eesti hariduspada podiseb. Milline supp sealt tuleb, ei tea keegi. Igaüks püüab lisada oma vürtsi ja segada oma lusikaga. Sellest võib saada asja vaid sel juhul, kui toimub koostöö: kui sina paned pipart, siis mina panen soola. Ja vahepeal maitseme ka, mis sellest on saanud.

Armas lugeja, usun, et leiad KOORUKESEST JA IVAST midagi enda jaoks, midagi mõtteidäratavat! Meeldivat lugemist!

Anneli Loodus

toimetaja

“Mida tähendab õppimine sinu jaoks?”

Vastavad toimetuskolleegiumi liikmed

Koidu Tani-Jürisoo - psühholoog, õpetaja, koolitaja, Avatud Meele instituudi koolitusjuht:

“Õppimine? See on üks ütleмата mõnus asi. Sellest ajast peale, kui ma end vähegi teadliku inimesena mäletan, on mulle õppimine alati meeldinud. Ka täiskasvanuna, peale kõikide koolide lõppu olen kogu aeg uusi asju juurde tahtnud õppida.

Õppimine – kui sellele püüda leida mingit sünonüümi, siis see oleks minu jaoks vist rikastumine – sa saad rohkem teadma/tundma/oskama ja samal ajal hakkad leidma uusi seoseid olemasolevas. Õpid looma tervikut. Nägema metsa puude taga. See toimub siis, kui ühendad midagi sellest, mis on sinus eneses, millegagi, mis tuleb väljapoolt. Sa teed midagi – ja selle ajal toimub väärtuse juurdekasv. Mitte selle tulemusena, vaid tõepoolest selle ajal.

Õppimise juures on minu jaoks oluline kõigepealt aru saada, mida sa tegelikult teha tahad, selgelt näha oma eesmäärke. Ja siis, kui oled endale suuna kätte andnud, julgeda nautida rohkem protsessi, õppimist ennast, teha see endale meeldivaks. Siis polegi enam tulemuse/saavutuse pärast niipalju muret vaja tunda. Sa oled teel sinnapoole.

Seda olen alati püüdnud õpetada ka oma õpilastele.”

Hiie Asser – pedagoogikamagister, Tartu Annelinna Gümnaasiumi õppealajuhataja, projekti “Lugemine ja kirjutamine iseseisva mõtleja kujunemiseks” vene rühma koordinaator:

- * “algas ammu ja loodetavasti kestab veel kaua;
- * sihipärane ja sihitu teadmiste kogumine, millest suurema osa olenunustanud või ei vaja neid praegu, ehk teisisõnu - kooli(de)s käimine;
- * kogetust, nähtust, kuuldust saadud teabe ja tunnete talletamine;
- * elulaad”

Eesmärgipärasus: varane lapsepõlv ja selle tähendus professionaalsuse kujunemisele post-naturaalses* maailmas

Philip Gammage

Nottinghami Ülikooli emeriitprofessor, Lõuna-Austraalia Ülikooli teaduslik nõuandja

Lühiülevaade

Selles töös on uuritud perestruktuuride muutust kaasaegses maailmas koos erinevate surveteguritega, mis praegu pidurdavad, piiravad või kujundavad ümber laste kasvatamist. Selle muutuva konteksti osaks peetakse ka sündivuste arvu langust Euroopas, Skandinaavias, Põhja-Ameerikas ja Australo-Aasias (nüüd 1,8 kuni 1,9 last pere kohta) ning üha suurenevat lahutuste arvu tõusu (ligi 51% Lõuna-Austraalias, peaaegu 40% Ühendatud Kuningriigis).

Käsolev uurimus käsitleb aju arengut varases lapsepõlves, arvestades neid ulatuslikke ühiskondlikke muutusi. Juttu tuleb aju äärmisest plastilisusest, kuna formaalsetele haridussüsteemidele on omane vastuoluline ja pentsikult arhailine kalduvus investeerida lapsepõlvesse PÄRAST seda, kui suurem osa nn kujundavast õppimisest on läbi. Paljud uurimused näitavad varase õppimise otsustavat ja sotsiaalset iseloomu. Kriminoloogid ja psühhiaatrid arvavad, et pikaajalise kuritegevuse varased tundemärgid võivad ilmned juba 3 aasta vanuses. Vägivaldse käitumise võimaliku mõjurina on arvestatud ka meediat.

Millist kasu võiks tuua õpetajakoolitusele lapsepõlve muutuva iseloomuga arvestamine? Käesolevas uurimuses pakun välja, et eesmärgipärasuseks vajame me tulevikkuvaatavaid ja osavõtlikke, selgesõnalisi ja paljulugenuid koolitajaid. See peab kasvatust ja haridust lahutamatuks. See töö märgib, et on levinud kalduvus kujutada õpetajaid kui

lihttöölisi ja rõhutab, et on olemas uurimus, mis väidab, et formaalne õppekava ja teadmiste "kättetoimetamine" pole kõige paremad edasimineku teed. See toob välja analüüsi, mis kujutab püsivaid koolituse ja hariduse vahelisi pingeid. Uurimus rõhutab, et õpetajad peavad olema haritud, mitte pelgalt välja õpetatud ja väidab, et ilma tõhusate, teadlike varase koolituse asjatundjateta jääb ühiskondades üha enam vajaka sidususest.

Sissejuhatus ja kontekst

Vaatlen teatud kultuuriühisusi kogu kaasaegses maailmas. Sünd, suguline ühendus ja surm - nendega on enamasti jätkuvalt seotud teatud rituaalid. Väärtused, ideoloogiad ja religioonid mõjutavad endiselt meie usundisüsteeme, meie suhtumisi ja elusid. Üha enam on meie lapsed sotsialiseeritud kõiketaiva meedia poolt; ja mõnel juhul võib olla meedial selles protsessis enam mõju kui vanematel või hooldajatel. Muidugi on kombinatsioon meedia pluss omavanused tuntud võimsa, tugeva ja joovastava seguna selles *post-naturaalses* maailmas; ka sellele omistatud suhteline kaal on arutluse põhjus.

Lapsepõlv on loomulikult ühiskondlik konstruktsioon ja see, mida ühiskonnad teevad oma lastega ja kuidas nad kirjeldavad lapsepõlve poolt omaks võetud atribuute, on teisenenud sajandist sajandisse ja kultuuriti. Aga majanduste globaliseerumisega, meediakontakti kiirusega, transpordi kättesaadavuse ja kiirusega kasvab ühetaolisus. Meeldib see meile või mitte, fookuses on üllatav sarnasus: CNN-i uudisprogrammist

* Ettekandena esitatud *European Teacher Education Network (ETEN)* konverentsil, mis toimus Oulu Ülikoolis 28.-30. mail 1999. Terminit *post-naturaalne* kasutatakse Anthony Giddensi järgi (st. kui lapsekasvatus ei ole enam "naturaalne" ja kui institutsioonid, tehnoloogia ja kommerts võtavad aina suurema osa kõikidest eluvaldkondadest).

inglisekeelsete seebiooperiteni. (Telesaadet "Perekond Simpson" vaatavad noored (ja mitte väga noored) suurel hulgal 29st OECD-liikmesriigist.) Oletatavasti tüpologiseeritud väärtused vaadatakse läbi ja mõnikord neelatakse alla nagu kõikjalesinevad McDonalds'i hamburgerid või friikartulid.

Selle, milleeni maailma pered erinevad palju sajanditagustest. 20. sajandil olid tööstusmaailma majandused suhteliselt kõrge tööhõivega, vajati tugevaid mehi, polnud oluline, kui kutseoskused olid kehvad või puudusid. 20. sajandi alguse Inglismaal koosnes keskmine perekond keskel läbi kuuest lapsest ja ka kolmteist või neliteist polnud tavatu. Naised töötasid harva väljaspool kodu (ehkki olukord oli muutumas ja muutus eriti kiiresti ajavahemikul 1914-18). Enamus lastest lõpetas koolitee 14aastaselt. Sel ajal töötasid Euroopas 14aastased poisid võrdväärselt meestega ja märkimisväärne hulk lapsi suri varastel eluaastatel haiguste, sagedasti difteeria ja lastehalvatuse tagajärjel.

On oluline arvestada, et lapepõlve ja perekonna kontekst oli tollal tänapäeva omast täiesti erinev.

"Arenenud" tänapäevamaailmas on praegu sündivuste arv lähenemas 1,9le lapsele perekonna kohta; lahutuste arv on ligi 40% Ühendatud Kuningriigis, Põhja-Ameerikas ja Austraalias (kuigi Lõuna-Austraalias näitas viimane 1998 aasta föderaalaruanne lahutuste arvuks ligi 51%). Pealegi, nagu ütles Charles Hardy, on ilmne, et naised on ümber kujundamas majanduslikke maailmakaarte.

Vaieldakse paljude keerukate küsimuste üle. Näiteks: kas riigi majandusnäitajate ja tema haridussüsteemi kvaliteedi vahel on selge seos? Vastus on: jah ja ei. Jah, selles mõttes, et haridusalaste teenuste keerukus ja nende kohandatavus ja ulatus suhtestub selgelt arenenud majanduste edukusega. Ei, kui mõõdetakse lihtsalt akadeemilisi tasemeid või testidega võrreldavaid näitajaid valitud ainete osas. Näiteks, tõenäoliselt on Ameerika majandus maailma edukaim, kuigi seal ei ole kindlasti kõrgeimad näitajad, kui lapsi võrreldakse vanuserühmiti matemaatikas või kirjaoskuses. See on pikk ja keerukas vaidlus ja

võibolla ei ole selle töö jaoks just kõige olulisem aga VÕIB olla, et on vaja palju keerukamaid viise hariduskvaliteedi mõõtmiseks ... mis oleksid võibolla paremad, kui nad sisaldaksid ettevalmistuse tüüpe väga varastel eluaastatel, pedagoogilisi stiile, või täiskasvanuea õppe loovuse ja paindlikkuse koode. Saavutustestid ja nn standardid on muidugi väga julmad meetmed. Paljud poliitikud näivad olevat veendunud selles, et kirjaoskuse, arvutusoskuse ja tehnoloogiaalane haridus on tihedalt seotud majandusliku eduga. Kuid võib ka tähele panna, et elanikkonna kohanemisvõimel ja selle üldisel kompetentsusel on märkimisväärne mõju pika-ajalisele heaolule, võib küsida ka omaks võetud **väärtuste** ja nähtava inimarengu loomuse kohta.

Perekond muutub. Nüüd pole abielu enam ainult heteroseksuaalide võimalus koos elada ja lapsi kasvatada, erinevad ootused on saanud stampväljendiks ja romantiline armastus on seatud esiplaanile lepingutest-tunnistustest tähtsamana.

Asjaolul, et praegu on *keskmisel* professionaalsel naisel kaks last (statistiliselt isegi vähem kui kaks), võivad olla omad tagajärjed. Näiteks võib olla puudujääke lapsehoidmise korraldamises, võib ette tulla "rahutust" (esineb, kui alla kolmeaastasel lapsel on erinev kogemus paljude hoidjatega). Sel ajal, kui (12-13 kuud peale sünnitust) *keskmise professionaal* on jälle tööl, PEAB last mõistagi keegi hoidma. Laps võib kogeda juhuslikke ja muutuvaid olusid; nii et umbes kolmandaks eluaastaks on tal võibolla olnud kaksteist või enam hoidjat, ta ei tea kunagi, millal nad vahetuvad ja kes tuleb. Mulje erinevatest, võibolla vastuoluliste suhtumistega hoidjatest avaldab mõju ajule ja varasele sotsialiseerumisele. Kasutan mõistet *rahutus*, et väljendada oletatavat vastuolulisust suhtumistes ja vastastikusel mõjus ning stabiilsuse puudumist selles protsessis.

Aju areng

“Osaliste omavahelise kokkuleppe alusel on olemas nn kriitiline periood, mille kestel dendriidi sünapsid on valmis sobivaks stimulatsiooniks, olgu siis sõnade, muusika, armastuse, puudutuste või hoolitsuse kaudu. Kui neid sünapse varases eas ei stimuleerita, ei arene need kunagi täiesti välja.” (Wynder 1998: 166)

Lapse esimesel kolmel eluaastal on aju väga plastiline ja tundlik. Loote staadiumis ehitab aju biljoneid ajurakke. Peale sünni on mõned triljonid ühendused järkjärguliselt paika pandud ja need vormivad struktuure või *kaarte*, mis kontrollivad info koordineerimist ja edastamist. Püsiv muutus võrkudes ja nende komplitseerituses on kontakti ja vaatluse, kordamise ja uudishimu otsene tulemus. *Selektiivse avardumise* protsessid on otseses seoses keskkonna stimulatsiooni sageduse ja intensiivsusega. See kõik on sisestatud kiindumus- ja kokkukuuluvustundesse, mimikrisse; nii et tegelikkuses on KOGU õppimine ühiskondlik, kuhjunud lapsepõlvkogemuste peegeldus. Neuron-sünapsi ühendusi toodetakse varasel sünnijärgsel perioodil ülekülluses ja need, olles hõivatud reaktsioonide kaardistamisega, näivad olevat otsustavalt seotud lapse ja tema vanemate ning hoidjate vahelise vastastikuse mõjuga. Lapse emotsionaalset käitumist mõjutab otseselt lähedase täiskasvanu reageerimise **iseloomulik viis** ja see tundub ka olevat tähtis aju arengu individuaalsete muustrite kujundamisel.

Kui esineb pidev stress, ükskõik kas lootelises või sünnijärgses arengus, on tõenäoline, et kaht hormooni: serotoniini ja noradrenaliini, toodetakse tavapärasest rohkem. Selline üliaktiivsus võib saada *tüüpiliseks* protsessiks, mõjutades nii reaktsioone kui ka käitumisregulatsiooni.

Paljud uurijad usuvad, et info omandamine kulgeb paremini teatud faasil sünni ja 12 eluaasta vahel. Need on niinimetatud *võimaluste aknad*, mis lapseti ja olenevalt oludest erinevad. Ilmneb, et keeleoskuse alused kujunevad välja esimesel kolmel eluaastal, nagu

ka lapse hoiakute põhijooned ja suhtumine välismaailma. Tähtis on meeles pidada, et kuna plastilisus ja kujunemisprotsess on aju arengus eluliselt tähtsad, on hilisemas edukuses suuri erinevusi; samuti on erinevusi arenguastmetes. (Näiteks uuriti mõnesid tüdrukuid, kelle sõnavara koosnes 5,5 kuuselt kuuest sõnast, mõnel täiesti normaalsel poisil pole sarnast sõnavara kuni 3 aastani.)

Peab märkima, et me kaotame järkjärguliselt võime täpselt jäljendada suurt hulka foneemikombinatsioone, milleks oleme võimelised esimestel eluaastatel. See on ühenduses tähendusliku seose ja mõnede kindlate häälikukombinatsioonide puudumise tunnetamisega (meie keeles) ja faktiga, et neuronisünapsi kombinatsioonide arv saab umbes kolmandaks eluaastaks ammendatud. Seega peaksime neil aastatel kindlasti kohanema mõne (võõr-) keelega ja õppima keeli märgatava kergusega; ja sel on kindlasti head tulemused ka enne teismeiga. Mingil põhjusel on haridussüsteemides vähe arvestatud seda inimese arengu omadust ja väga tihti õpetatakse võõrkeelt lapse vaele eluperioodil: hilises teismeeas. Sellise hilise õppimise tulemuseks saavad harva olla ladusus ja veatu hääldus.

Ilmneb, et mõned lapsed on stressi suhtes vastuvõtlikumad ja teised on elastsemad. Võibolla on nad nii sündinud; ka rasedusaegse stressi uuringud kinnitavad seda seisukohta (Perry 1993; Greenspan 1997). Kerge stress on normaalseks inimtegevuseks vajalik ja tihti eelneb meisterlikkusele väljakutse, liigne stress aga kahjustab tegutsemist ja võimekust. Erandjuhtudel, kui traumaatilised ja stressitekitavad olukorrad on varases arengujärgus normiks kujunenud, vastab inimaju katkestatud, ebaregulaarsete ja (viimaks) hälbeliste reageeringute jadadega, mis piiravad reaktsioonide määra, mida laps suudab kõige paremini teha. On olemas suhteliselt piiratud reaktsioonide pidev kogu, mida laps vajab stressi ja frustratsiooniga toime tulemiseks, aga soodsaima tulemuse annab see siis, kui laps saab tagasi pöörduda vanema või hooldaja poolt pakutava mugavuse, toetuse ja kokkukuuluvuse juurde. Tänu edusammudele aju arengu alastes uurimustes oleme hakanud enam mõistma, kui

olulise tähtsusega on lapse esimesed kolm-neli eluaastat. Uurimus näitab, et aju areneb kõige paremini toitvates ühiskondlikes oludes ja sellistes, kuhu on kaasatud järjekindluse ja prognoositavuse varud, mis võimaldavad lapsel **ohutult avastada ja mängida**.

Meedia

“Eemaldumine perekonnast ja omataolistest massimeedia tehnoloogia kui esmase suhtlustoimija poole, ulatub tagasi raadio kasvava populaarsuseni 1930ndatel, järgnes televisioon 1950ndatel ja arvutivõrk tänapäeval.” (Griffiths 1999: 249)

Massimeedia ja kiirus, millega ta igasse kodusse tungis ja seal omaks võeti, iseloomustab kahekümnenda sajandi teist poolt. Lapsed vaatavad telerit palju, riigiti andmed veidi erinevad, kuid kolmeaastaselt keskeltläbi 20 tundi nädalas, kuni neljakümmend tundi mõnedes teismeea järkudes. (Boyer 1991; Gulbekian 1995; Muenchow 1996). Meediapoolsele sotsialiseerimisele on lisandunud kompuuter, video, juurdepääs arvutivõrgule, tarkvara areng... (Elkind 1998)

Meedial on lastele ühtaegu esma- ja teisejärguline mõju. Esmajärguline selles mõttes, et paljud programmid on just kavandatudki lapsi lõbustama, mõjutama ja informeerima; teisejärguline, kuna meedia mõnikord ka töötleb, vormib ja kontrollib publiku arvamust...

Paljudes maades on meediavägivald üldiseks mureks.

Meedia, eriti reklaam mõjutab laste valikuid riietuse, mänguasjade ja toidu osas. Barbie-nuku mõjusid võib näha kõikjal oma (minu arvates) vaieldavate väärtushinnangutega glamuurist ja naiselikkuse ideaalist.

Lühidalt pakub kaasaegne tehnoloogia meie noortele peaaegu piirituid õppimise ja sotsialiseerumise võimalusi, sealjuures suudavad vaid vähesed neile vastu panna. Meediat ei saa iseenesest näha soodsana, vaid

lihtsalt tööstusena, mida juhivad teatud väärtused, mis ei hooli üldisest heakskiidust.

Üldised tagajärjed

Missugused on lapsepõlve muutuva konteksti tagajärjed? Võtmesõnana näivad järgmised:

1. Kaasaegses maailmas on lapsed üha vähenev *kaubaartikkel*. Kasutatud väljend võib näida jäme, aga see mõjutab otseselt majandust kui võrrelda töötava elanikkonna ja pensionäride tulevikuproportsioone.

2. Perekonnad on muutunud; ja pole oluline perekonna struktuur, vaid selle funktsioon. Põhiküsimus on, kuidas meie lapsed võiksid olla rohkem armastatud ja paremini sotsialiseeritud turvalises ühiskonnas.

3. Lahutus ja lahkuminek on vältimatud, need on osa täiskasvanute valikust kaasaegses maailmas; ja neid juhte peab tõsisemalt vaatama nii laste kui asjasse pühendatud täiskasvanute vaimse tervise pärast. See peaks viima kindlamalt ühendatud, konstruktiivsema seisukohani *paarisuhtest* ja paranenud ühiskondlike näitajateni üldse. Konsultante, abielunõustajaid, psühholooge ja teisi asjaga seotuid (elukutse poolest) peaks julgustama, et nad arendaksid positiivsemat vaadet võimalikule sõprusele ja jätkuvate suhete loomisele peale lahutust ja lahku minekut.

4. Lapsed on üha enam meedia poolt sotsialiseeritud. See kannab hoolt teadmiste suurema demokratiseerimise eest (parimal juhul), aga selle tulemuseks võib olla ka informatsiooni vägivaldne domineerimine. Vägivald on meedia iseäralik tulem, kuna teda iseloomustab omaksvõetud konsensus ning komplekside ja erinevuse *mahavaikimine*.

5. Areneva aju uuringud väidavad, et raha kulutatakse arengujoone vales otsas. See tõestab ka seda, mida paljud varase eluea kasvatajad on väitnud ja väljendanud aastaid, et järjekindlus, poolehoid, mäng ja hea ühiskondlik koostoime kujundavad õppimiseks kõige parema aluse.

Oletatakse, et poliitikuteni on jõudnud vaid pool sõnumist; nad teavad nüüd, et õppimine sünnist saadik on otsustava tähtsusega, aga kalduvad esesestmõistetavaks pidama, et formaalselt üles ehitatud varane õppekava sobib lastele kõige rohkem. Ei saa alahinnata seda, et uurimus näitab, kuivõrd lapsed vajavad varieerimist, konkurentsivaba õhkkonda ja võimalust valida. (Ball 1994, Sylva 1998)

6. Trauma, depressioon ja pika-ajaline kuritegelik käitumine on sobimatute ja häirivate olude tagajärg. Esimestel eluaastatel targalt kulutatud raha aitab vähendada hilisemat retsidivismi ja ühiskonnavastast käitumist ning selle tulemuseks on suurem ühiskondlik sidusus.

7. Vaesus on ühiskonnas ikka veel üks ilmsemaid ja tähenduslikumaid suhtepeare krooniliste haiguste, vaese tunnetusliku käitumise ja ebaadekvaatse ühiskondliku kohanemisega. Tulemuseks on see, et vaesuse mõjud on tsüklilised. (Zigler 1996; Silburn 1996)

8. Lapsepõlv ja lapseks olemine on paljudes kaasaegsetes ühiskondades piirangu all, lapsi nähakse liiga tihti majandusliku tulevikuinvesteeringuna. Lapsel peab olema niihästi võimalus **olla** kui **kellekski saada**.

Õpetamise ja väljaõppe spetsiifilised tulemused

“Vaadates õpetajaid või sotsiaaltöötajaid, on esirinnas 85% naised: töötamas lastega, vaatamas nende järele. Aga rahvahariduse küsimusi otsustavates ja kontrollivates komisjonides, vaimse tervise hoolekandes või lastekaitseasutustes on 90% administratsioonist mehed, kes peaaegu üldse ei viibi lastega koos.

Selle tulemusena teavad inimesed, kes määravad hariduspoliitika, väga vähe laste ja perekonnaelu tegelikkusest ja teevad poliitikat, mis on üha vähem *lapsekeskne*. Samal ajal peavad otseselt lastega tegelevad inimesed elama tobedate poliitiliste piirangute raamis, nad on frustreritud, läbipõlenud ja muutuvad küünilisteks, kuna on võimetud süsteemile vastu hakkama.” (Perry 1997, WWW)

On rida olulisi tulemusi, millest toon mõned välja, siis peatun pikemalt vastastikku seotud külgedel.

1. Varane hooldamine ja haridus on lahutamatud.

2. Iga varaste eluaastate õppekava peaks põhinema parimal võimalikul uurimisel, mitte seadusandjate ideoloogiatel ja mõtteväljatustel.

3. Rohkem raha peab olema suunatud varastele eluaastatele.

4. Lastel varastel eluaastatel peavad olema haaratud tegevusse mõlemad sugupooled.

5. Õpetaja- ja kasvatajahaaridus peab olema rohkem seotud inimese arengut puudutavate põhimõtete ja teadmistega.

6. Õpetajad ja kasvatajad on toetajad-advokaadid ja nad peavad olema *mitte-riigiteenistujad*, mitte pelgalt töölisel koolitusprotsessis.

Enam pole võimalik hooldamist ja haridust lahus hoida. See võis olla võimalik sada aastat tagasi, mil lapsed said ühiskonna osaks oma ema põlvkedel ning vendade-õdede ja vanavanemate kaasabil, kui pere stabiilsus ja meeletu liikuvus ei lahutanud põlvkondi; ja kui väärtussüsteeme mõjutasid harvemini meediarikka maailma välissündmused.

Kuna naised on tööga hõivatud, saab üha olulisemaks varase hariduse ja hoolduse tähtsus. Paljud ühiskonnad täiustavad hoidjate-kasvatajate väljaõpet, teised õpetavad hoidjaid ja varase lapse kasvatajaid välja kraadikursusteks (mis on saamas üldiseks Britannias, Soomes ja Lõuna-Austraalias). See näib olevat ainuke mõistlik teguviis, kui tahame kindlustada oma laste tuleviku. See peaks hea seisma selle eest, et last ümbritseks sünnist saati tubli multiprofessionaalne meeskond. Ja seda kõigis riikides, kui tahetakse vähendada kuritegevust ja kitsikust ja näha loodetava eesmärgina pikaajalist ühiskondlikku kokkukuuluvust.

Peaks vastu seisma poliitikute katsetele seostada majanduslikku edu kirjaoskusega, arvutusoskusega ja tehnilise taplikkusega ning püüde rakendada formaalset haridust üha väiksematele lastele. Rahvusvahelised võrdlused on veidi erinevad, aga on ilmne, et riigid, kus on valdav lapsekeskem lähenemine kuuenda või seitsmenda eluaastani, on edukamad kui need, kus on *alla surutud*, kõrgelt struktureeritud lähenemine.

Kaasaegne aju-uuring näitab, et parim keskkond varaseks õppimiseks on poolehoiu-, kooskõla-, avastamis- ja mängimisvõimaluste küllane keskkond. See uurimus soovib, et põhituumana õpetaja/kasvataja väljaõppes peab käsitlema lapse arengut, vaesuse ja stressi mõju ning motivatsiooni sotsiaal-psühholoogilist tähendust.

Perry ja Kotulacki uuringud märgivad, et varases eluaes esineva vägivalda ja stressi eest makstakse kõrget hinda (Perry 1993; Kotulack 1998), ja teised uurimused, nagu *Dunedin Longitudinal Study* (Silva ja Stanton 1997), näitavad, et pikaajaline rahutus ja kuritegevus tulenevad lapse ebaõigest kasvatuses esimesel kolmel eluaastal.

Lapse eest hoolitsemine esimestel eluaastatel on tavaliselt olnud täielikult naiste pärusmaa, sest kolmkümmend aastat tagasi oli töötav ema tööstuslikes ühiskondades suhteliselt haruldane. Nüüd on kogu maailmas poliitikud hakanud mõistma oma sõltuvust naistöajadest, vajadust suurema ühiskondliku õigluse järele ja kohustust kindlustada tasakaalustatud ja viljakas tulevik kõigile oma kodanikele. Küsitakse, kuidas saaks kõige paremini häid kasvatajaid päris väikestele ja kuidas sellist ettevalmistust finantseerida? Vastata pole kerge. Paistab, et kõige paremaid tulemusi annab avaliku ja ärilis-tööstusliku vastutuse segu, mitte erakasvatuse tasuta rakendamine, vaid *probleemi* jagamine äri ja tööstuse ning rahva ja heategevusorganite vahel.

Lõpuks tahaksin selles ettekandes väljendada oma muret varase eluea õpetajate pärast ja õpetaja pärast üldse. Oma 40 aasta pikkuses

haridustöös olen märganud isegi valitsuste süvenevat tendentsi püüda

saavutada kontroll hariduse üle ja dikteerida selle mahtu. Mõneti on see nende kohus. Aga olen ka olnud tunnistajaks paljudele muutustele, millest nähtub ilmne võhiklikkus kujunemisprotsessist: tekitatakse suur segadus, raha kulutatakse täiesti vastupidistele poliitikatele, "leiutatakse jalgratast", kaldutakse "maha vaikima" õpetamist ja äriinimeste kalduvust näha haridust kui tööriista või lihtsalt kui võimuküsimust. Valitsusagentuurid kõnelevad õppekava 'kättetoimetamisest', nagu oleks tegu postiljoni või linnukesega, uss nokas. Seetõttu on tähtis, et õpetajad oleksid valvel, oleksid paljulugened ja selgesõnalised. Nemad teavad teistest paremini, et koolituse ja hariduse vahel on ainult väga habras joon. Nad peavad olema hästi informeeritud, neil peab olema käibel olev teooria sõrmeotstes. Nad peavad töötama tihedas koostöös õpetajate koolitajatega, et uued õpetajad ei kaotaks silmist haridusprintsipi, järgiksid pigem loovuse ja õnne vajaduste põhimõtteid, kui stressi ja mõistlikkust.

Meie poliitikameistrite innule peab vastu seisma, seda peab muutma ja tõrjuma selgete argumentide ja keskseks seatud murega sellest, et meie lastel ikkagi ON lapsepõlv. Me peame saama riigiteenistusest sõltumatuteks, olema teadlikud sellest, et süvitiuuriv, küsiv lähenemisviis poliitikale on sobiv vastutoime. Ikka peame küsima MIKS? KUS ON TEIE TÕESTUSMATERJAL?

Eistein ütles kord: "Tegelikult on ime, et kaasaegsed õpetamismeetodid pole veel täiesti summutanud püha teadasaamissoovi; kuna see väike taim, stimulatsioonist eraldi seisvana, vajab peamiselt vabadust, milleta ta hakkub päris kindlasti ja variseb kokku."

Lühendatult tõlkinud Merje Kala

Kirjandus

- Ball, Sir C. 1994. *Start Right: The Importance of Early Learning*. London: Royal Society of Arts
- Boyer, E., L. 1991. *Ready to Learn*, Lawrenceville, NJ: Princeton University Press
- Bracey, G. 1998. Tinkering with TIMMS. - *Phi Delta Kappan*, September., vol. 80, no. 1, pp. 32-35
- Bracey, G. 1999. Getting Along Without National Standards. - *Phi Delta Kappan*, March, pp. 548-549
- Elkind, D. 1998. Computers for Infants and Young Children. - *Child Care Information Exchange*, 9/98, pp. 44-46
- Giddens, A. 1999. The BBC Reith Lectures.- *The Family*. Washington, May
- Greenspan, S. 1997. *The Growth of the Mind*: NY, Addison-Wesley
- Griffiths, M. 1999. Internet Addiction: Fact or Fiction. - *The Psychologist*, May, vol. 12, no. 5
- Gulbenkian Trust. 1995. *Children and Violence*. Commissioned Report, London: Gulbenkian Foundation
- Kotulack, R. 1998. Inside the brain: Revolutionary Studies of How the Mind Works. - *Preventive Medicine*, no. 27, pp. 246-247
- Muenchow, S. 1996. The Role of the Media in Child and Family Policy. - Zingler, E. F., et al
- Mustard, F. 1999. *The Effect of Economic Change on Societies: Children and Human Development*. Talk given at Saskatoon. Canada, Saskatchewan: Saskatchewan Literacy Network
- OECD/CERI 1998. *Education Indicators*: OECD, Paris
- Perry, B. 1993. The Impact of Stress and Trauma on Brain Development. - *The Advisor* (Bulletin of the American Professional Society on the Abuse of Children), vol. 6, no. 1 and 2
- Perry, B. 1997. *How Children are Affected by Traumatic Experience*. Talk given on Breakthrough Medicine, sept. 17th, Houston
- Robertson, H.-J. 1999. In Canada: Poor Logic and Poor Children. - *Phi Delta Kappan*, March, vol. 80, no. 7, pp. 552-553
- Silburn, S. R. et al 1996. *Western Australian Child Health Survey: Family and Community Health*. Perth, Western Australia: Bureau of Statistics and the TVW Telethon Institute for Child Health Research
- Silva, P., Stanton, H. 1997. *From Child to Adult: The Dunedin Multi-disciplinary Health and Development Study*. Oxford University Press
- Sylvia, K. 1998. Talk to Bristol Early Childhood Staff. Bristol Early Years Partnership/QCA. December. Bristol
- Taylor, W. (ed) 1984. *Metaphors of Education*. Heinemann Educational Books. Institute of Education, University of London
- Wynnder, E. L. 1998. Introduction to the Report on the Conference on the 'Critical' Period of Brain Development. - *Preventive Medicine*. no. 27, pp. 166-167
- Zemelman, S. et al 1999. Sixty Years of Reading Research - But Who is Listening. - *Phi Delta Kappan*. March, vol. 80, no. 7, pp. 513-517
- Zingler, E. F.; Kagan, S. L.; Hall, N. W. 1996. *Children, Families and Government: Preparing for the Twenty-First Century*. Cambridge University Press

Õppimises päevakorral: reform või revolutsioon?

Sir Christopher Ball

Ma kuute ausat teenrit pean
(nad õpetand kõik, mida tean)
Neil nimeks Millal, Miks ja Kes
ning Kuidas ja Mida ja Kus

Rudyard Kipling

Suurbritannia peaminister on valitsuse prioriteetidena välja kuulutanud: 'haridus, haridus ja haridus'. See kõnekas fraas demonstreerib dramaatiliselt märkimisväärset muutust sotsiaalsetes hoiakutes. 20. saj. viimasel poolel on inimese õppimine tõusnud suhteliselt väikesest valitsuse ja valijate murest peamiseks teemaks - ja nüüd rahva prioriteediks.

Miks ja kes

Kõikjal võib leida tunnistusi sellest muutusest. Meedial on täitmatu isu õppimisteemalise info järele. Koolitusala turg kasvab kiiresti. Parem- ja vasakpoolsed valitsused võistlevad väljakutsetega sisse tuua sõimeharidus, koole täiustada või laiendada juurdepääsu kõrgharidusele. Meil on üleriigiline *Campaign for Learning*. Inimesed koostavad omale isiklikud õppimisplaanid ja muudavad retoorilise "eluaegse õppimise" reaalsuseks. Me oleks nagu äkki kõik vähehaaval pärast 125 aasta möödumist aru saanud, et Disraelil oli õigus, kui ta ütles "Selle maa saatus sõltub selle maa inimeste haridusest" (Alamkojas, 15. juunil 1874). Ma usun, et see peab paika Walesi kohta – ja peab vägagi paika kõikide rahvaste kohta

Õppimine tasub ära – ja õppimine annab õiguse. Efektive õppimine annab igähele meist suurema lootuse tervisele, rikkusele ja õnnele. Meie õppimine algab sünnihetkel – kui mitte varem – ja ei lõpe varem kui meie elu. Meie uues hariduse kontseptsioonis on esimese punktina päevakorral 'eluaegne õppimine kõigile'. Selles fraasis väljendub, kui palju on viimastel aastatel meie ideed ja hoiakud muutunud.

Meie õppimine algab sünnihetkel - kui mitte varem - ja ei lõpe varem kui meie elu

Ühiskondadel on kalduvus läbida oma arengus kolm faasi: aristokraatlik, meritokraatlik, demokraatlik. Esimene peab lugu privileegidest, teine teenetest, kolmas humaansusest. Tänapäeva ühiskonnas on jäänukeid mineviku privileegide ühiskonnast, kuigi reformeerimata Ülemkoda on vanamoeline jäänus.

Privileegid ei ole moes. Mitte keegi ei väida tõsiselt, et parimad inimesed tulevad "parimatest perekondadest" – või et sellisele eliidile tuleb anda parimat haridust ja parimaid töökohti. Kui nii siiski juhtub, on see põhjustatud sellest, et (ootamatult) osutub meritokraatlik ühiskond samuti privileegierituid eelistavaks. Aga rassism, seksism ja ealine diskrimineerimine on igauks omal viisil valed, iganenud ja naeruväärsed meritokraatlikus või demokraatlikus ühiskonnas.

Meritokraatlik printsiip annab võimu ja mõjujõu neile, kes suudavad demonstreerida suurimat võimekust. Meritokraatias on üks hariduse peafunktsioonidest inimeste liigitamine võimekuse ja ande järgi. Aristokraatia teab, kes on parimad inimesed ja tasustab neid vastavalt. Meritokraatia otsib parimaid inimesi ja seejärel tasustab neid rikkalikult. Mõlemal juhul on haridus- ja õppimisvõimalused pärast põhikooli (*elementary level*) piiratud ja kättesaadavad ainult parimatele.

Loomulikult õigustab nii aristokraatlik kui meritokraatlik ühiskond oma valivaid haridussüsteeme viidates kolmele tähtsale asjassepuutuvale faktorile – tööhõive vajadustele, erinevale intelligentsuse määrale ja eeldusele, et võimekad inimesed õpivad paremini, kui nad on eraldatud vähem võimekatest. 19.sajandi majandus vajab palju labidamehi, töökäsi tehasesse ja koduteenijaid – ja suhteliselt vähem juhte, konsultante või professoreid. Tänapäeval on tõde vastupidine. Ja niipalju kui me tulevikku näeme, vajab 21. sajand veel rohkem ajuga töötajaid ja veel vähem neid, kel pole midagi muud pakkuda kui musklid. Vaid 3% töökohtadest ei nõua kirjaoskust vähemalt sel tasemel, et võiks lugeda *The Sun-i*. Selline töö liik on järk-järgult kadumas. Töökoht on aeglaselt tõstmas oma nõudmisi haridussüsteemile ja iga inimese eluaegsele individuaalsele õppimisele.

Intelligentsus on – või peaks olema – kasvatustööga tegelejaile kimbatust tekitav termin. Me räägime, nagu me saaksime sellest aru, tegutseme, nagu IQ oleks mõõdetav, liigitame veendunult oma õpilasi – aga tegelikult ei ole intelligentsusest siiski palju teada. (Või vähemalt nii ma usun.) Populaarsed ja lihtsustatud seletused IQ teooria kohta õpetavad, et meie intelligentsus on oma olemuselt ühene läbi elu ja (paljude inimeste jaoks) nagu liikumatu klaasist katus, mis takistab edasi jõudmast edumeelses õppimises. Kõik kolm ideed on usutavasti valed. Howard Gardneri tööd on veennud paljusid intelligentsuse mitmetahulisuses. David Goleman on tutvustanud uut emotsionaalse intelligentsuse kontseptsiooni (EI), mis teeb pildi veelgi keerukamaks. Ükskõik, mis ta lisaks sellele veel on, on intelligentsus kahtlemata keerukas kompleks.

Mitmed inimesed on oma elu ja õppimisega näidanud, et arvamus intelligentsuse fikseeritavusest ja muutumatusest kogu elu jooksul on küsitav, kui mitte otse öeldes rumal. Mitmed, keda on koolis rumalaks

Mitmed inimesed on oma elu ja õppimisega näidanud, et arvamus intelligentsuse fikseeritavusest ja muutumatusest kogu elu jooksul on küsitav, kui mitte otse öeldes rumal

tituleeritud, on töökohal olnud väga väljapaistvad. Mõned lõpetasid kooli hiilgavalt, ent heitlesid raskustega edaspidi. Ilmselt jääb laias laastus küll tõeks, et mõned inimesed õpivad kiiremini kui teised, meie õppimise kiirus (mis on tõenäoliselt intelligentsuse mõiste peamine element) on sügavalt mõjutatud teistest faktoritest nagu kindlustunne, motivatsioon ja õpikeskkonna sobivus.

Seisukoht, et intelligentsus on rangelt piiratud või defitsiitne, tundub tänapäeval veider. 40 aastat tagasi läks 18-19 aastastest 4 % kõrgkooli. Tänapäeval on see protsent üle 30%. Kuna aina rohkem inimesi pöördub täiendkoolituse poole ja saab sellega edukalt hakkama, võib intelligentsuse piiride kohta kindlalt väita ainult seda, et need on tundmatud ja jätkavad meie ootuste ületamist.

Selline vaatenurk ei eita, et meie geneetiline pärand mingil määral tingib meie õppimisvõime, või et aju varajane kujunemine lapsepõlves on olulise tähtsusega hilisema õppimise mõjurite hulgas, või et edul on kalduvus viia edu juurde (ja läbikukkumisel edasiste läbikukkumisteni). Sellega võib väita, et sõna tõsisel mõttes mitte keegi ei ole võimetu edaspidi kasutoovalt õppima, kuni surm (või kaugelarenenud seniilsus) vahele tuleb.

Usutavasti on tõsi, et võimekad inimesed õpivad paremini, kui nad on eraldatud vähem võimekatest. Rohkem kui pool sajandit on käinud raevukas debatt nende vahel, kes näevad selgelt kõigile ühesuguse hariduse sotsiaalseid eeliseid, ja kes näevad sama selgelt selektiivse hariduse eeliseid võimekamatele inimestele. Ma arvan, et mõlemal suunal on õigus – olgugi et kummalgi ei ole kerge õiglaselt hinnata teise poole argumentide tugevust. Oleme oma koolides jõudnud teatud ummikseisu ideega, et “sättimine” on aktsepteeritav, aga “voolamine” on ebasoovitav. Aga ebamugav küsimus: kumba eelistada? - jääb vastamata.

See temaatika on õppimise seisukohalt kriitiline. Kuna me liigume meritokraatlikust ühiskonnast demokraatliku suunas, langevad kõik peale ühe selektiivset haridust pooldava põhjuse ära. Demokraatlik ühiskond taotleb kõikide oma liikmete eneseteostust, mitte ainult nende, keda peetakse kõige võimekamateks. Ta pakub tööhõive mudeleid, mis nõuavad kõigilt eluaegset õppimist ja väärtustavad seda. Tal on tugev usk igapäevase intelligentsusse ja õpivõimesse ning suured lootused. Ja tal on kalduvus eraldamine ja valikulisus kõrvale lükata – hoolimata tõenditest selektiivse süsteemi kasulikkuse kohta (mõnede jaoks).

Miks õpivad inimesed paremini intellektuaalselt samaväärsete seas? Vastus on küllaltki huvitav. Inimgruppidel on kalduvus kohaneda tajutavate normidega. Samaealiste grupid teevad seda tugevamini kui erivanuseliste omad. Me võime võrrelda lapse käitumist koolis ja perekonna keskel, või täiskasvanuid tööl ja kodus. Samavanuste grupi olemasolu – kas koolis või tööl – viib konformistliku käitumiseni. Meie käitumine on erivanuseliste hulgas vabam. Me oleme rohkem võimelised

Demokraatlik ühiskond taotleb kõikide oma liikmete eneseteostust, mitte ainult nende, keda peetakse kõige võimekamateks.

olema meie ise – ja teostama end oma eripärasel viisil – ilma piiranguteta, mida tekitab meile samaealiste grupp.

On tõendeid selle kohta, et inimesed, kes saavutavad silmapaistvaid asju, on sageli varases lapsepõlves kogenud järgmisi tingimusfaktoreid (*critical conditioning factors*) :

- * rohkesti vastastikust mõju 'soojade ja nõudlike vanematega'
- * uurimuslik õppekava, mis jätab õppijale ruumi katseteks ja initsiatiiviks
- * ainult piiratud juurdepääs samavanuste grupile.

(Nagu me teame, ei näe kool ette ühtegi neist tingimustest – või mitte paljut neist!)

Samavanuste grupid, millel on kalduvus normeerida ja konformsust julgustada, sageli karistavad nii kiireid kui aeglasi õppijaid. Kiiretelt võetakse julgus oma tugevaid külgi rakendada, aeglaseid pilgatakse nende nõrkuse eest. Nii et kui sa otsustad õppida omavanuste hulgas või oled selleks sunnitud, on kõige parem valida sarnaste võimetega grupp.

Demokraatlik ühiskond, kohustunud julgustama kõiki oma liikmeid eluaegsele õppimisele, seisab vastakuti suure väljakutsega haridussüsteemis, mis on eelnenud meritokraatliku ühiskonna pärand. Kas süsteemi, mis on kujundatud välja valima ja tasustama võimekamaid, saab reformida aitamaks igapähele teostada oma (väga erinevat) potentsiaali? Või, kui selline reform on võimatu, kas on õppimises siis päevakorral teatud haridusrevolutsioon? Kui nii, võib 21. sajandi õppimisrevolutsioon kurvalt toimida sama mudeli järgi nagu revolutsioonid läbi aegade, olles pigem destruktiivsed kui loovad. Hoidugem revolutsionääridest, nii poliitikas kui õppimises, kes näevad selgemini seda, millest tahavad lahti saada, kui seda paremat, mis peaks järgnema! Revolutsioon ilma visioonita kaldub olema destruktiivne.

Hoidugem revolutsionääridest, nii poliitikas kui õppimises, kes näevad selgemini seda, millest tahavad lahti saada, kui seda paremat, mis peaks järgnema!

Samal ajal kui demokraatlikus ühiskonnas üldiselt nõustatakse eluaegse õppimise toetamisega, on seal siiski üsna palju lahkavõimusi selle eesmärkides. Mõned peavad tugevaiks majanduslike argumente. Nad usuvad, et maailma tasemel tööjõud tagab rahvusliku õitsengu ja suurema konkurentsivõime maailmamajanduses. Teised kalduvad rohkem õigluse argumenti toetama. Nad loodavad, et demokraatlik õppiv ühiskond aitab ravida ebavõrdsust, mille on tekitanud aristokraatlikud ja meritokraatlikud mudelid. Kolmas grupp on andunud inimliku eneseteostuse suurendamise ideele. Nad on ära tundnud erakordse tagajärgede ja saavutuste ulatuse ja mitmekesisuse, mis on iga inimese eluaegsesse õppimisse investeerimise tulemuseks, ja hindavad seda. Ja nende kolme kontrastse demokraatliku seisukoha vahel varitseb neljas: on veel need, kes teadlikult või alateadlikult ikka peavad väärtuslikuks eliidi ideed ja otsivad võimalusi säilitada mingil kujul selektiivsus.

Ei ole võimalik rahuldada kõiki neid nõudmisi üheaegselt. Me peame valima. Minu seisukoht on, et argumendid majandusliku kasu ja inimliku teostuse kohta sobivad kokku ja on veenvad. *Eluaegne õppimine kõikidele* võib vähendada ebavõrdsust, mis tuleneb aristokraatliku ja meritokraatliku ühiskonna pärandist, aga ma kardan, et uued ebavõrdsused hakkavad neid asendama. Ei teata, miks õppimine on tähtis või kes peaks õppimisest saama rõõmu tunda; ja peab pingutama, et leida allesjäänud küsimustele selgeid ja arusaadavaid vastuseid.

Mida ja millal

Mida me peaksime õppima ja millal me peaksime seda tegema – need osutuvad omavahel seotud küsimusteks, samamoodi nagu miks õppida ja kes peaks õppima. Kui teie õppimise mudel põhineb 'alushariduse' esmatähtsusele (võibolla koos 'jätkuhariduse' piiratud rolliga), kaldute tõenäoliselt üldhariduskooli ja kõrgkooli õppekavasse laadima palju väärtuslikku materjali, kartuses, et õppijal jääb muidu vahele parim võimalus midagi omandada. Aga kui me tõesti mõtleme seda, mida ütleme, kui me räägime elukestvast õppimisest, saab võimalikuks noorpõlve õppekava 'lõdvendamine' ja ihaldatava õppekava jaotamine kogu eluea peale. Näiteks trigonomeetria, itaalia keel või Ladina-Ameerika ajalugu ja geograafia on kõik huvitavad ained – kuid mitte ükski neist ei ole tõeliselt olulise tähtsusega alushariduse õppekavas (n. Walesi omas). Mis siis on?

Kontrastina praegusele riiklikule õppekavale, mis paistab olevat kõike ihaldatavat täis topitud, võiksime mõelda minimaalsele elementaarsele õppekavale. Millest see võiks koosneda? Kirjaoskus (lugemine, kirjutamine, rääkimine ja kuulamine) emakeeles ja maailmakeeles (inglise); arvutamine, kultuurne kirjaoskus (sisaldab põhilise ajaloo, geograafiast, loodusteadustest ja tehnoloogiast, koos võimalustega arendada muusika-, kunsti-, draama- ja spordialaseid oskusi), personaalsed ja sotsiaalsed oskused, väärtused ja eetika, õppima õppimine... ja mis veel? Selline elementaarne õppekava jätab palju ruumi ja aega kiirematel õppijatel avastada ja uurida teisi aineid (valikuvõimalus on ulatuslik), samal ajal kui aeglased õppijad saavad vähemalt hea võimaluse õppida seda, mida me kõik peame teadma, aru saada või mis on vajalik, et hakkama saada elus ja töös.

Noor aju õpib kiiremini kui vana; aga täiskasvanud on sageli rohkem motiveeritud õppima kui lapsed. Mina usun, et motivatsioon on eduka õppimise juures tähtsam kui noorus – kuigi nende kombinatsioon on loomulikult ületamatu! Ja mina eelistan kohustuslikku elementaarset õppekava, nagu visandatud eespool, seotuna julge, liberaalse "usalda informeeritud õppija nõudmisi" põhimõttega (UIÖN), kui elementaarne õppekava on omandatud. Rahvas, kes järgib sellist juhendit võib loomulikult arutleda ja vaielda pikalt ja põhjalikult, mis täpselt moodustab elementaarse õppekava, ja investeerida hoolikalt hariduse konsultatsioonidesse.

Selge on, et see, mis oli parim minevikus, ei ole enam tingimata parim tuleviku jaoks. Ühiskonnas, kus muutused on väikesed või puuduvad, on

Motivatsioon on eduka õppimise juures tähtsam kui noorus – kuigi nende kombinatsioon on loomulikult ületamatu!

vanemate tarkus ja mineviku kogemus noortele head teejuhikud. Aga kiirete ja üha kiirenevate muutuste ajastul ei ole see enam tingimata tõi. Noored võivad osata näha tulevikku selgemalt kui vanad: nemad võivad ka paremini otsustada, mis on selles, mida õppida, olulise tähtsusega ja mis kuulub pigem ihaldatava hulka.

Täiskasvanuelus peaks UIÕN-põhimõtte olema meie teejuhiks. Kui meil on kontroll oma õppimise üle – kodus, vaba aja tegevustes, oma firmas töötades või pensionil olles – me järgime seda põhimõtet. Me valime, mida õpime. Töömaailm pakub teistsugust pilti. Mõned (minu arvates pimedusega löödud) tööandjad ei saa ikka veel aru õppimise väärtusest töö jaoks. Mõned näevad väärtust kutsealases täiendõppes, aga kahtlevad, kas tasub ära investeerida kogu personali õppimisse. Vähesed on ära tundnud tõsiasja, et õppimine tasub end ära. Koostöös oma töötajatega toetavad nad UIÕN-põhimõtte rakendamist. Aeg näitab, milline lähenemine on parim, mina usun, et viimane.

Kuidas ja kus

Kuidas inimesed kõige paremini õpivad? Ja kus on neil kõige parem õppida? Ühtedele meeldib õppida kodus, teistele töö juures, kolmandatele koolitusasutustes. “Kodukoolis” õppijate tähelepanuväärsetel saavutustel on revolutsiooniline tähendus. On ilmnunud mitmesuguste õpistiilide olemasolu, näiteks vahendi valik (silm, kõrv või käsi), intelligentsitüübid, teooria või praktika eelistus ja nii edasi. Praegu ei ole me veel lähedalgi adekvaatsele õpistiilide teooriale või praktikaanalüüsile. Teame, et õppimine on edukam, kui õppija (a) omab kõrget eneseusaldust ja endast lugupidamist, (b) on tugevalt motiveeritud ja (c) saab õppida keskkonnas, mida iseloomustab väljakutse olemasolu ja ähvarduse puudumine.

Õppimine ebaõnnestub, kui edu saavutamist takistab üks (või rohkem) neljast tõkkest. Need õppimise tõkkesed on: (i) eneseusalduse ja endast lugupidamise puudumine (hea enesetunde faktor); (ii) nõrk motivatsioon (tegelikult ei tahagi õppida); (iii) tõeline (või ette kujutatud) ebapiisav potentsiaal (“ma ei oska”); (iv) õppimisvõimaluste puudumine. Suurem osa haridusteemalistest aruteludest käib viimasel kahel teemal, tegeldes küsimustega nagu ‘võimete ulatus’, IQ, anded – või võrdsed võimalused, ligipääs, ettevalmistuse suurendamine. Nii tähtsad kui need teemad ongi, ei ole nad tänapäevase arenenud maailma peamised õppimistõkkesed. Et kontsentreerumine neile, jättes peaaegu täiesti kõrvale esimesed kaks, hämmastab mind nagu mingisugune 20. sajandi ketserlus. Peamised õppijate probleemid on eneseusaldus ja motivatsioon.

Eneseusaldus ja endast lugupidamine on vajalikud tingimused motivatsiooni (tõeliselt õppida tahtmise) olemasoluks. Õnnelik laps või enesekindel täiskasvanu on selle tõestuseks. Nii et ülesanne õpiprobleemide lahendamiseks tulevikus on petlikult lihtne: arendada (või taastada) eneseusaldus ja enesest lugupidamine, millega lapsed sünnivad. Keskkond, mida iseloomustab väljakutse olemasolu ja ähvarduse puudumine, on just selline.

Õppimine on edukam, kui õppija (a) omab kõrget eneseusaldust ja endast lugupidamist, (b) on tugevalt motiveeritud ja (c) saab õppida keskkonnas, mida iseloomustab väljakutse olemasolu ja ähvarduse puudumine.

Kui väljakutse ilma ähvarduseta on ideaal – ja vastupidine kindlasti hukatuslik – järgmine maatriks näitab võimalikke kombinatsioone ja tõenäolist mõju õppijale (lapsel või täiskasvanul):

	rohke väljakutse	vähene väljakutse
rohke ähvardus	rahutu	tuhm
vähene ähvardus	särav	rikutud

Selle joonise vasakus alumises nurgas toimuvad hea haridus, efektiivne treening ja tulemuslik õppimine. Nad arendavad säravaid (erksaid, ennast usaldavaid, enesekindlaid, hästi motiveeritud ja õnnelikke) lapsi ja täiskasvanuid, kes on meisterõppijad. Neist, kes on oma elu elanud ja oma õppimist kogunud teistes kolmes kastis, saavad sõltuvad õppijad, alati toetudes teistele oma standardites, motivatsioonis ja eneseaustuses.

Usun, et me oleme palju parema arusaamise lävel sellest, kuidas inimesed paremini õpivad – ja milline on parim viis neid aidata. Ma ei kahtle, et eneseusaldus ja endast lugupidamine (nagu piim ja apelsinimahla) on oluline toit edukale õppijale. Kõrgelt motiveeritud õppijail areneb põlev kirg edu järele: nad mõistavad õppimise kasulikkust, nad on kõrvale heitnud mõtted oma küündimatusest ja võimetusest, nad on avastanud enda jaoks head õppimisvõimalused, nende suurim prioriteet on edu õppimises. Kahtlemata peab motivatsioon 21. sajandi õppimises olema kõrge.

Lõpetuseks

Kiplingi “Kuus ausat teenrit” pakub käepärast vahendit toomaks välja tuleviku õppimise peajooni. Minu jaoks on keskne küsimus, kas me suudame luua tõeliselt õppivat ühiskonda normaalse järkjärgulise reformi teel, kohandades olemasolevaid korralduslikke mudeleid järgmise sajandi vajadustele, või peame me mõtlema hoopis nende asendamisele millegi täiesti teistsugusega. Pidetust muutusest on raske mõelda – kuni see juhtub. Kloostrite sulgemine, lennuliikluse arenemine ja rasedusvastaste tablettide leiutamine – neid kõiki võib vaadelda kui pidetu muutuse näiteid, mis on revolutsioonilise tähendusega. Mina usun, et midagi sarnast on toimumas tänapäeval hariduses.

Selleks on mitmeid põhjusi – mõned neist on välja toodud eespool. Kolm neist paistavad iseäranis tähtsad: tulekul olev uue ‘ajuteaduse’ mõju meie arusaamisele õppimisest; arvuti, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia võimalused ja idee õppija “rahastamisest” (õpetamise rahastamise asemel), et soodustada turu mõju meie sotsiaalsele hariduskorraldusele, tõsta kvaliteeti, suurendada sobivust ja vähendada hinda.

Aga vaatamata sellele, kas valitsused toetavad "õppija rahastamise" ideed või ei, on hariduse revolutsioon (minu meelest) pöördumatu. Infotehnoloogia on juba näidanud oma jõudu teha õppimisrevolutsiooni. Inimaju uurimine on teaduses juba kaugele arenenud. Mina arvan, et mõne aastakümne pärast me juba teame, mis täpselt toimub õppimise ajal. Kui me teame, siis oleme võimelised täiendama hariduspraktikat soliidse õppimisteooriaga. Tulemus on rohkem pidetu muutuse kui tänapäeva hariduskorralduse kohandamise moodi. Revolutsioon, mitte reform.

Revolutsioon, mitte reform.

Tõlkinud Anneli Loodus

Juht kui suhete vahendaja organisatsioonis

Ülo Vihma

Sel kümnendil räägitakse Eestis üha rohkem juhtide kommunikatiivsetest oskustest ja nende oskuste olulisest osast juhtimisprotsessis. Minu arvates käib see kokku ühiskonna üldise demokratiseerumisprotsessiga. Inimesed on üha vähem pelgad käsutäitjad ja üha enam aktiivsed osalejad elus, töös ja juhtimisprotsessis. Läänemaailmas algas suurema rõhu panemine suhtlemisostkustele juhtimises pärast II maailmasõda eeskätt seoses äri globaliseerumisega. Oluliseks mõjuriks olid ka sõjast vapustatud ühiskondade otsingud uute suhtlemis- ja kontaktivõimaluste järele, mis aitaksid vältida värskelt kogetud totaalse vägivalda purskeid.

Vaadakem siis lühidalt, mida selline uus rõhuasetus juhilt eeldab.

Juhi kui suhete vahendaja kolm olulist ülesannet on hoida kollektiivis positiivset atmosfääri, juhtida probleemide lahendamist ja vahendada efektiivselt inimeste vahel tekkivaid konflikte.

Meeskonna tasandil võib need ülesanded lühidalt kokku võtta üldise tasakaaluprintsiibi järgimisena. Igapäevaelus võib see tähendada lihtsat ja samas sageli raskelt täidetavat reeglit - hoida kõiki meeskonnaliikmeid. Selleks tuleb näiteks kontrollida ülijutukaid ja julgustada vaikijaid, anda igaühele võimalus (osaleda probleemi arutelus, ülesande püstituses, vastutuse jagamisel jne.), maandada liigseid emotsioone, ohjata liiga esile tükkevaid isiklikke ambitsioone, täita ise protsessis vajalikke, kuid meeskonnas puuduvaid rolle jne.

Eesmärgist lähtuvalt peaks suhteid vahendav juht kujundama ühise fookuse ehk ülesande, keskendumise avalikult välja öeldud ja selgelt sõnastatud probleemidele, julgustama ja toetama kvaliteedile mõtlemist, formuleerima ja hoidma grupi norme.

Selline juht on ühtaegu nii eestvedaja ja töötajate energiaga laadija kui ka inimeste hoidja ja nende isikliku initsiatiivi toetaja.

Vahendamise raske kunsti juures peetakse eriti oluliseks võitja/võitja printsiibi järgimist. Vahendaja edukuse näitajaks on ju see, kui võrd kumbki pool saab, mida soovib, on rahul või tunneb ennast isegi võitjana. Praktikas tähendab see, et sageli tuleb suhteid vahendaval juhil

raisata palju aega soovidest tõeliste vajaduste eristamisele ning ühise lahenduse otsimisele. Ka siin toimib hästi taskaaluprintsiip, sedapuhku juhi enda ja konfliktis või eriarvamusel olevate poolte vahel. Juht ei saa kellegi teise eest lahenduse otsimise rasket tööd ära teha. Mõnikord võib olla efektiivne lahendus seegi, kui juht palub osapooltel kõrvaltuppa minna ja tunni aja pärast omapoolse lahendusega tagasi tulla. Tasakaalustatud ja kõiki osapooli rahuldava lahenduse leidmine nii üksikinimeste vahel kui kogu meeskonna tasandil on suhteid vahendava juhi suurim ülesanne. Selline demokraatlik ja ühiselt eesmärgistatud areng eeldab muidugi organisatsiooni teatud stabiilsust, nii nagu demokraatlik ühiskondki ei saanud tekkida kohe tühjale kohale, ilma eelneva kogemusega. Millises arengufaasis organisatsioon parasjagu on, sellest sõltuvalt rakendab hea juht ka oma suhete vahendamise oskusi.

SEAL - SOCIETY FOR EFFECTIVE AFFECTIVE LEARNING

...asutati 1983. a edendamaks efektiivset õppimist.

SEAL hõlmab õppimismeetodeid, mis kasutavad inimese kõiki ressursse (mõistus, keha, vaim). SEALil on liikmeid 40 riigis, ta pakub võimalusi sidemete loomiseks inimeste ja organisatsioonide vahel.

SEAL usub igapäevasesse geeniusesse igäühes meist. Ta toetab õppimis- ja koolitusmeetodeid, mis

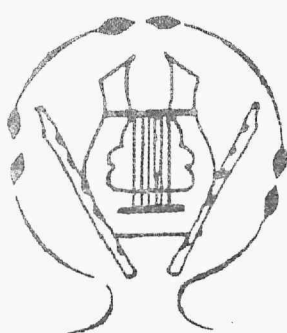
- arvestavad erinevate õpistiilide ja intelligentsitüüpidega
- integreerivad tunded, keha, vaimu ja intellekti

Suur rahvusvaheline SEALi konverents toimub igal teisel aastal Inglismaal. Teistes riikides korraldab konverentse kohalik SEAL : järgmine toimub näiteks Argentiinas.

8.-11.aprillini 1999.a. toimus Inglismaal, Warwicki Ülikoolis VIII rahvusvaheline SEALi (*Society for Effective Affective Learning*) konverents "Learning in Harmony", millel Eesti oli esindatud 4 osalejaga.

Konverentsi tutvustusest võis lugeda, et sinna oodatakse õpetajaid, juhte, vanemaid, koolitajaid - kõiki, kes tunnevad end vastutavana teiste potentsiaali kasvatamise eest. Ja vastavalt konverentsi põhiteemale – HARMOONILINE ÕPPIMINE – tegeldi seal **õppeprotsessile aluseks olevate kooskõladega.**

Juba Antiik-Kreekas (ja mitte ainult seal!) leiti, et inimese maise elu tähtsaimaks tegevuseks on harmoonia leidmine ja loomine maailmas. Efektiivseks õppimiseks/õpetamiseks on aga harmoonia oma paljudes vormides hädavajalik.

Igal SEALi konverentsil on oma logo. Selle konverentsi logol oli kujutatud lüüra ja kaks flööti. Antiik-Kreeka jaoks tähendas harmoonia vastandite kooskõla. Neid vastandeid esindasid sageli kaks jumalat - Apollo ja Dionysos. Apollo oli Päikesejumal, kes esindas tasakaalukust, korda ja mõistlikkust. Dionysos - Veinijumal oma loovuse, kujutlusvõime, ettearvamatus ja kirega. Apollo muusikariistaks oli lüüra, mille keeled tekitasid leebeid rahustavaid helisid, et esile kutsuda rahulikku seisundit. Dionysost kujutati kahe flöödiga, mis tekitasid kõrgeid kiledaid helisid, et kuulajas esile kutsuda meeletuid tundmusi.

Konverents oli korraldatud nii, et selles oli ruumi nii mõlemale äärmusele kui ka kõigele sellele, mis jääb nende vahele. Emotsionaalne harmoonia, keskkonna harmoonia, vasaku-parema ajupoolkera harmoonia, keha-hinge-vaimu harmoonia, sotsiaalne harmoonia ja muidugi ka

muusikaline harmoonia – need on mõned kooskõladest, mida püüti ühendada ja arendada konverentsil asetleidnud varahommikustel sessioonidel, loengutes, töötubades, õhtutegevustes ja nn.“sisustamata” ajal.

Suhete harmooniaga tegeldi mitmetes töötubades:

Eva Jonai ja Nada Ignatovic-Savic i “Nonviolent Communication” :

- * Vägivallatu kommunikatsioon annab inimestele teadlikud tööriistad, et suhelda iseene ja teistega austuse ja kaasaelamisega.
- * NVC on rakendatav nii isiklikes, tööalastes kui globaalsetes suhetes.
- * See on nagu kutse tantsule, hüpe segaduselt koostöösse.

Geraldine Lander “Self and Community Harmony”:

- * NLP (Neuro-Linguistic Programming) ja Alfred Adleri individuaalpsühholoogia ühildamine
- * Kui õpime olema kooskõlas iseendaga, võime õppida olema ka harmoonias teistega.
- * Kui tahame elu täiuslikult kogeda, peame olema harmoonias iseenda, oma lähedastega ja oma ühiskonnaga.

Michael Carroll “Humanistic Neuro-Linguistic Psychology Applied to Learning”:

- * Õppimine on hoiak.
- * Pole tähtsust, mida te mõtlete sellest, mis te olete. Te olete alati rohkem, kui te mõtlete.

Emotsionaalsele harmooniale pühendatud töögrupid tegelesid Daniel Golemani emotsionaalse intelligentsuse teooria rakenduste ja enesehinnanguga seonduvate küsimuste arutamisega.

Eva Hoffmann “Learn to Learn”:

- * Et aidata lastel õppida, tuleb neile peale õpioskuste õpetada ka emotsionaalseid “oskusi”.
- * Õpilastel on vaja võimaldada avastada seda, kuidas nad kõige paremini õpivad.
- * Tähtis on tegelda õppijate enesehinnanguga, nende kontsentratsiooni- ja lõõgastumisvõimega.

Julie Hay töötuba “Using Metaphors in Training”:

- * Elu on täis metafoore.
- * Sobivate metafooride teadlik kasutamine võib märkimisväärselt tõsta harmooniataset koolitaja ja osalejate vahel ning seega süvendada õppimist.

Muusikalise harmooniaga oli seotud

- neurofüsioloog Sally Goddard Blythe' loeng "Muusika ja liikumine – varajase õppimise kadunud võtmed", mis tegeles köitvalt lapse varajase arengu problemaatikaga ja neuroloogilise õpivalmidusega

- * Kõik lapsed ei jõua samale neuroloogilisele küpsusastmele samas kronoloogilises vanuses.
- * Pole mingit mõtet õpetada lapsi enne lugema, kui nad on selleks neuroloogiliselt valmis.
- * Muusikaline tegelemine on väga tulemuslik õpiraskuste ennetamiseks ja "silumiseks", kusjuures muusika pole ainult helid, vaid ka liikumine.
- * Keha arendavad distsipliinid peavad olema õppekavas teadlikult esindatud.

- õpetaja, muusikateadlase ja laulja Russell Halli "kõrvasirutamise" töötuba pakkus võimalusi oma hääle ja keha kasutamiseks, et kaasaegset muusikat osata hinnata ja aktiivsemalt kuulata ;

- Henk Kooij töögrupis sai tutvuda tema meetodiga "Soma Vox" - "keha hääl" ehk kuidas saavutada grupis resonantsi.

- * Harmoonia saavutamisel kaovad õpitõkked nagu lumi päikese käes
- * Harmoonia on loomuliku õppimise pühitsemine.

Muusika abil harmoonia loomise eesmärgi teenisid ka varahommikustes sessioonides tehtud töö häälega – õpetaja peamise kommunikatsioonivahendiga ning hilisõhtud ringtantsudega, mis oma rütmilisuse ja terviklikkusega olid omal kohal päevase kirju värvipaleti korrastaja ning mõnusa ühistunde tekitajana.

Keskkonna harmoonia oli paljusid töögrupe ja loenguid läbivaks teemaks, alustades sensoorselt rikka keskkonna kujundamisest õppimisel (Wendy Titman "The Harmony of the Learning Environment") kuni Jan Ciseki loenguni Feng-Shui süsteemist kui ühest holistlikust võimalusest kujundada tervislikku ja tasakaalustatud õpikeskkonda.

- * Õpetaja on õpikeskkonna arhitekt.
- * Ilma hästikujundatud keskkonnata (piisavalt stimuleeriv ja stressivaba, positiivne ja julgustav) ei saa esile kutsuda efektiivset õppimist.

Sugestopeedia, varajane keeleõpe, multiintelligentsus, aktselereeritud õppimine, piirangute teooria (*Theory of Constraints*) – need ja lugematud teised märksõnad ja meetodid olid esindatud ülejäänud töögruppides, millest siinkohal pajatada ei jõua.

Lisaks veel mitmekesised kehalised ja kunstilised tegevused, "ajuvõimlemine", kontserdid, muinasjutuvestmine, kabaree.....

SEALi praeguse juhataja Robert Gillani rikkalikult slaididega illustreeritud loeng "The Art of SEAL" näitas meeldejäädvalt, kuidas kõigile SEALi põhimõtetele ja veendumustele on võimalik leida ekvivalendid ehk vasted kunstist:

- * Kunst on protsess, kus kaosest luuakse harmoonia, kunsti eesmärk on alati olnud õpetada ja see on võimasaim õpetamisvahend, mis meil on.
- * Õpetajal on 2 võimalust õpilase motiveerimiseks, kasutades selleks kas armastuse või hirmu printsiipi.
- * Kunstiline eneseväljendus on inimesele midagi nii omast, et on kriminaalne seda mitte rakendada õppeprotsessis!

SEAL-I konverents pakkus ka **internatsionaalset harmooniat**. Seda mitte ainult ligi 500 osaleja näol (kes olid kohale sõitnud rohkem kui 40st riigist). Ka ettekandjad olid pärit täiesti erinevate ajaloo- ja kultuuritaustade ning hetkeolukordadega riikidest (Inglismaa, Argentiina, Prantsusmaa, Saksamaa, Iisrael, Rootsi, USA, Holland, Shveits, Itaalia, Ungari, Serbia, Venemaa jm.).

"Mõnikord tuleb kaugele reisida, et avastada seda, mis on lähedal." (Paul Scheele avaloeng "The Future of Education")

Mis iseloomustab veel SEAL-I konverentse? Perekonnatunne, seosed "igivanade" olijate ja uute tulijate vahel, sarnaste huvidega gruppide ja võrgustike teke. Tervislik ülesehitus ja töökeskkond. See, et konverents tervikuna julgustab delegaate olema aktiivne, mitte jääma teiste ideede passiivseks vastuvõtjaks ja kasutama teadlikult iga võimalust "kasvamiseks".

Me ei laula kõik sama häält. Harmoonia on rohkem kui osade summa. Harmoonia on maagiline kombinatsioon meist kõigist laulmas **oma** häält – **koos**.

Konverentsil käisid Koidu Tani-Jürisoo ja Anneli Loodus

"Mulle isiklikult oli oluline saada kinnitust sellele tundele, et maailmas on nii palju nii erinevaid inimesi, kes tõsiselt tegelevad nende asjadega, mis minugi jaoks on väga tähtsad. Harmoonilise õppimisega, õppimise harmooniaga. Mida ma sealt kaasa sain? Hulgaliselt kogemusi, teavet, raamatuid ja kontakte. Energetiseeriva laengu. Kogegin, et need inimesed on emotsionaalselt seotud omavahel ja sellega, mida nad on tulnud tegema."

Koidu Tani-Jürisoo

"Mina olen juba "vana siil". See oli minu jaoks kolmas SEALi konverents. See, mis mind nende ürituste juures kõige enam võlub, on sõna ja teo ühtsus - tehakse seda, millest räägitakse. Tasakaalu, aktiivsuse, kogemuslikkuse jt. põhimõtteid järgitakse nii kogu konverentsi kui üksikute töötubade ülesehitusel. Ja see toimib."

Anneli Loodus

**Noppeid Avatud Meele Instituudi , TPÜ
Haridusuuringute Instituudi ja Omanäolise
Kooli Arenduskeskuse konverentsilt
“ÕPPIMISE VÕIMALIKKUSEST EESTIS”
(04.-05.mai 1999.a Tallinnas, Sakala
Keskuses)**

- * Ühelgi maal ei olda rahul valitseva haridussüsteemiga. Pole olemas haridussüsteemi, mis rahuldaks nii õpetajat, õpilast (kes on küll väga kannatlik olnud!) ja lapsevanemaid.
- * Loosung “Õppida, õppida, õppida” võiks tänapäeval kõlada pigem “Õpetada ja õppida õppimist”.
- * Sellele, MIDA õpetaja õpetab koolis, hakatakse tulevikus vaatama teisiti kui seni. Tänapäeva koolis peaks tunduvalt rohkem õpetama märgisüsteeme, mille abil me maailma mõtestame. Ka teaduste ühisosa on tunduvalt suurem sellest, mida me oleme harjunud ette kujutama.

(Peeter Tulviste “Ülikool keset küla”)

- * Õppija on võtmeisik õppimise kontekstis.
- * Eesti õpilased on valdavalt seisukohal “teadmiste ülekandmine õpetajalt minule – see ongi õppimine.” Näide: “Õppimine – see on see, kui oled pool päeva mingis majas ja kuulad õpetaja juttu.”
- * Kool ei toeta aktiivset osalust õppeprotsessis ja õppima õppimist.
- * Õpilaste õppimisvõimalus on otseselt seotud õpetajate õppimisvõimalustega ja õpitahtega. Ühiskonda tuleb näha õppiva organisatsioonina.

(Katrín Poom-Valickis “Õppimise võimalikkusest ja võimalustest”)

- * Õpetaja – mitte ainult professionaal, vaid vaba haritlane. Õpetaja kui ennast uuriv, arendav ja kujundav professionaal.

(Viive Ruus “Õpetajakoolituse reformist TPÜ-s”)

Õpilaste õppimisvõimalus on otseselt seotud õpetajate õppimisvõimalustega ja õpitahtega. Ühiskonda tuleb näha õppiva organisatsioonina.

- * Haridustöötajate koolitusturul on väga palju võimalusi. Õpetajad ei orienteeru nendes võimalustes.
- * Koolide arengukavades puudub õpetajate koolituskava osa. Õpetajate koolitusvajadused koolisisest on teadmata.
- * Koolitustegevus on koolisisest planeerimata.
- * Inimeste arendamine tähendab kursustel käimist.
- * Koolituse valik lähtub pigem huvidest kui kooli vajadustest.
- * Koolitus on vaid sellisel juhul arendav, kui ta on strateegilise tegevuse osa, süsteemne ja süstemaatiline.

(Larissa Jõgi "Õpetajakoolituse reformist TPÜ-s")

- * Üldiselt ei ole õpetaja enesemääratlus Eesti ühiskonnas positiivsemaks muutunud.

(Sirje Priimägi "Õpetaja aastal 1998")

- * Mida õppimise all mõistetakse, oleneb sellest, mida peame siin peamiseks ja oluliseks:
  - Inimene kui õppija: mõista, kuidas ta oma teadmist loob; millised on teadmisele tulemise seaduspärasused ja eksiteed; millal ollakse õppinud
  - Inimvaimu ja inimtegevuse tooted: teadmised, oskused, vilumised, tehnoloogiad, väärtused, lood jne. – et need oleksid järgmise põlvkonna poolt omandatud

Mõeldes need ümber inimtunnetuse valda, võiks rääkida õppiva inimvaimu kahest põhihoiakust: KOGEMISEST ja KOGUMISEST.

Oluline on, et ei ülistataks liialt ühte suunda.

- * Õppimist kogetakse tihti kui kogumist (faktide kogumine = tarkus).
- * Kogutu ja kogemus peaksid olema pidevas dialoogis.
- * Õpetajaks hakkab inimene õppima juba I klassist peale, mitte ülikoolis. Kogemusliku õppe teel.

Kogutu ja kogemus peaksid olema pidevas dialoogis.

(Tiiu Kuurme "Õppimiskäsitlused õpetaja hariduses")

Üles noppis Koidu Tani-Jürisoo

“Pedagoogika on kunstiõpetus, õpetaja on kunstnik.”

Johannes Käis

Kunst on midagi enam kui inspiratsiooni ajal loomine ja muusadega mehkeldamine. Kunst eeldab terviklikkust, harmooniat. Vanad maalingud templites ja kirikutes, iidsed ehitised – kõik need olid loodud harmoonia ja loomulikkuse reeglite järgi. Kas kunst, mis tekitab tasakaalutust, võõrandumist, vastikusetunnet või vaenulikkust, on ikka kunst? Kunst on: inspiratsioon + töö, kujutlusvõime + oskused, ilu + vajalikkus, rõõm + vaev, impulsiivsus + järjepidevus, vabadus + distsipliin, tähenduslikkus + tasakaal jne. Kas pole mitte nii, et kõige paremini käib see kõik õpetamise kohta? Õpetamine on kunstide kunst, mis kaasneb alati teiste kunstidega.

Anneli Loodus

“Õpetamine on peamiselt kunst, ja õpetaja väljendab selle kunsti kõrgeimat taset, kui ta hoiab seda rutiini ja letargia eest.”

Howard A. Ozmon, Samuel M. Craver
“Philosophical Foundations of Education”

“Õpetamine on teeniv kunst.”

“Kunstilisi võimeid nõutakse sellelt, kes väikest arenevat vaimu nõnda juhtima peab, et see oma rahva tänapäeva kultuuri tuumast ja sisust aru saaks ja sisemisi jõude valmida laseks, mis tal võimaldavad oma olemasolu eest võidelda, kultuurivaru enese hääks kasutada ja teistele toeks olla. See on püha kunst, mis kõrgeid eesmärke, inimkonda ennast, õilsamaid aateid, inimese hinge käsitab. Ta on tõsine kunst, kus ainult täielik isiklik andumus, jõuline püüdmine ja võitlemine, julgus ja vastupidavus täiuslikkusele viivad. Ta on rõõmus kunst, õnnistuseks sellele, kes ideaalidesse usub ja tulevikurõõmsa ilmavaate ja elumõtte kaasa võtab oma töösse. Ta on vaba kunst, milles mitte seadused paberil, vaid elusad, igas indiviidis tuntavad ja mõjuvad seadused maksivad on, mis mõjuvad tõukejõududena sellesse, kes oma kutsetööd nende järgi toimib.”

Johannes Käis
“Kooliraamat”

“Elule täisväärtuslikke inimesi anda tahtev pedagoogika peaks oma metoodikas sinnapoole püüdlema, et lapse intellektuaalseid vajadusi nii rahuldada ja juhtida, et samaaegselt saaksid toitu loova fantaasia jõud.”

“Iga õppetund peab olema läbi imbunud kunstivaimust. See esitab pedagoogikale kõrgeid nõudmisi. Kas ei ole pedagoogi elukutse üks olulisemaid inimeste elus? Pedagoog aitab kujundada järgmiste aastakümnete ühiskonda. Kas viimasel aastasajal ei kaevata ikka ja jälle, et koolist tuleb nii vähe algupäraseid, loovaid inimesi? Kas ei ole tekkinud otse hirmuäratav kaldumus alluda kambavaimule ja propagandale? Neid puudusi saab kõrvaldada ainult koos juurtega.”

“Tänapäeva inimene on niivõrd harjunud reprodutseerima, et ta täiskasvanuna veel vaid etteantud arvamusi teostada suudab, kas see ei ole üks nende katastroofide põhjuseid, mis meie ümber toimusid? Ainult reprodutseerimine või inimese loovate jõudude poole pöördumine? Selle probleemiga peaks koolikasvatus põhjalikumalt tegelema.”

Bernard Lievegoed

“Lapse arengufaasid”

“Kes nüüdsest peale kunsti või käsitööd ei hakka harrastama, sel läheb lugu täbaraks. Teadmine ei aita enam maailma kiiretes askeldustes; enne kui kõigele tähelepanu jõuab osutada, kaotatakse iseennast.”

J.W.Goethe

AVATUD MEELE INSTITUUT

Avatud Meele Instituut on täiskasvanute koolituskeskus, mis loodi sihtasutuse Omanäolise Kooli Arenduskeskus juurde 1999.aastal.

Avatud Meele Instituudi põhieesmärgiks on haridustöötajatele kutse- ja ametialase täienduskoolituse pakkumine. Selleks korraldatakse nii teoreetilisi kui praktilisi õppusi, seminare, koolituspäevi, konverentse jm. üritusi. Lisaks algatatakse ning teostatakse haridusuuenduslikke koolitusprojekte.

AMI tuumiku moodustavad ühenduse "Omanäoline Kool" ja Avatud Eesti

- * Fondi poolt algatatud õpetajakoolitusprojektid:
- * Lugemine ja kirjutamine iseseisva mõtleja kujunemiseks
- * Visuaalse mõtlemise strateegiad
- * Konflikt ja suhtlemine
- * Karjääriteave
- * Õppides loon ennast

Tihe partnerlus seob meid Avatud Eesti Fondi poolt algatatud koolitusprojektidega Hea Algas ja Junior Achievement.

Oma kursustel õpetame õppijakeskseid meetodikaid, mis on välja töötatud nii välis- kui kodumaiste ekspertide poolt. Koolitustel kasutame kogemuslikku õpet, mis võimaldab tulemuslikult ühendada kursuse teoreetilisi külgi praktikaga. Valdavalt pakume koolitust eesti ja vene keeles, tellimusel ka inglise keeles. Õppekava põhiliigendus järgib Eesti haridussüsteemi ülesehitust.

Erilist tähelepanu pöörame koolituse sisu arendamisele, uute meetodikate katsetamisele koos vastava uurimistööga ning akadeemilise juhendamise ja koolituse kvaliteedi tagamisele. Selleks teeme koostööd nii Eesti kui välismaa ülikoolide ja ekspertidega.

Koolituse korralduses tuginame headele suhetele tegevõpetajatega ja Omanäolise Kooli baaskoolidega. See võimaldab meie kursusi korraldada paindlikult üle kogu Eesti.

I ÕPPEKAVA- JA KOOLIARENDEUS. JUHTIMISKOOLITUS.

1. Kooli õppekava – milleks, missugune, kuidas ?
2. Õppekava algklassidele.
3. Eesti-vene kakskeelse õppekava kujundamine.
4. Juhtimise strateegia ja taktika.
5. Juht kui suhete reguleerija ja vahendaja organisatsioonis.
6. Juht kui meeskonnatöö kujundaja. Meeskonnatöö eelised ja raskused.
7. TNOV(SWOT)-analüüsi põhimõtted ja läbiviimine.
8. Koolitusoskuste arendamine.
9. Efektiivne ajakasutus ja otsuste tegemine.
10. Koolijuhtimine demokraatlikus ühiskonnas.

II AINEÕPETUS JA AKTIIVÕPPE STRATEEGIAD

1. Lugemine ja kirjutamine isesisva mõtleja kujunemiseks.
2. Visuaalse mõtlemise strateegiad.
3. Keskkonnaharidus õppekavas.
4. Õpilase aktiveerimine võorkeletunnis.
5. Kirjandiõpetus emakeeletundides.
6. Olümpiaadid. Nuputamisülesanded.
7. K. Orffi meetodika kasutamine muusikaõpetuse tundides
8. Meloodia, rütm, harmoonia – nende seos inimolemusega .
9. Vormijõudude arendamine lapsekasvatuses.
10. Terviklik õpetamine algklassides.
11. Aktiivõppe meetodite kasutamine algklassides.
12. Kujutavast kunstist loomingu.
13. Alternatiivpedagoogika meetodid kasutamiseks igapäevatoos.
14. Projektõpe ainetunnis.

III SUHTLUS- JA KOOSTÖÖSKUSED

1. Suhtlustreening.
2. Meeskonna kujunemine ja koostööskused.
3. Konfliktide lahendamine.
4. Õpetajate konfliktid lastega.
5. Konfliktid kolleegidega, alluvate või juhtkonnaga, lapsevanematega.
6. Konflikt ja suhtlemine.
7. Efektiivne lapsevanem.
8. Õpetaja-õpilane-lapsevanem.

IV PSÜHHOLOOGIA. ISIKUSUSLIK ARENG.

1. Õppides loon ennast – X klassi õpi- ja toimetulekuoskuste kursuse juhendajate väljaõpe.
2. Kutsesuunitlustöö klassis – juhendajate väljaõpe
3. Stressiga toimetulek.
4. Kriisid, katastroofid ja traumad lapse elus.
5. Isiksusliku arengu grupp – minu elu võimalused.
6. Lõdvestus ja organismi tasakaal.

V HARIDUSFILOSOOFIA.

1. Kogemus ja tähendus.
2. Aja vaim ja pedagoogika.
3. Kool kui kasvatustegelikkus.
4. Hariduse alternatiivid ja nende võimalused.

Kui soovite saada AMI õppekava lähemat tutvustust, siis palume võtta meiega ühendust aadressil:

Avatud Meele Instituut
Tallinn 10142 Endla 4

Ülo Vihma, tegevdirektor (Tallinnas)

tel.(2) 626 3124 faks (2) 646 7072
e-post: ami@ngonet.ee

Koidu Tani-Jürisoo, koolitusjuht (Tartus)

tel. 252 96 286
e-post: ami@kodu.ee

Pikemate kursuste sisuga tutvumiseks on võimalik AMIst saada detailseid programme ja tellida demosesiooni (kursust tutvustavat praktilist töötuba).

Haridustöötajate gruppidele

SELF II on 1989. aastast tegutsev koolitus- ja konsultatsioonifirma, kelle koostööpartnerite hulka kuuluvad mitmed haridusasutused (Tartu Linna Haridusosakond, Tallinna 32. Keskkool, Võru Kesklinna Kool, Tartu Annemõisa Kool, Audentese Erakool jpt).

SELF II korraldatavad kursused on praktilised, kasutatavad aktiivõppe meetodid võimaldavad lisaks teadmistele omandada praktilisi oskusi, mida kursuselased on võimelised pärast koolituse läbimist koheselt rakendama.

SELF II senistest haridustöötajatele mõeldud projektidest on olnud ulatuslikumad X klassi valikaine "Õppides loon ennast" metoodika väljatöötamise ning juhendajakoolituse juhtimine ning kursuste "Kuidas esile kutsuda õppimist" läbiviimine Omanäolise Kooli projektidega seotud õpetajatele.

"LASTE LOOVUS JA SELLE ARENDAMINE"

Kursuse kestvus 2 päeva.

Grupi suurus 7-20 inimest.

Teemad:

- * looming ja loovus, loomiseks sobiva õhkkonna kujundamine;
- * loovuse arendamiseks sobivad meetodid ja harjutused;
- * loovust arendava grupi areng ja juhtimine, vastupanu, enesekehtestamine grupis;
- * laste individuaalsuse arvestamine ja toetamine.

Väljaõppekursus "GRUPI ARENGUPROTSESSID ja nende arvestamine õpetamisel"

Kursuse kestvus 2 päeva.

Grupi suurus 10-20 inimest.

Teemad:

- * õppegrupi arengufaasid ja juhi (õpetaja) roll erinevatel arenguetappidel;
- * grupisuhete analüüsimine (sotsiomeetrilised meetodid);
- * vastupanu õppimisele ja toimetulek sellega;
- * rollid grupis, rollikäitumine, rollikonfliktid;
- * nn "lukus rollid" ja õpilaste abistamine neist vabanemisel.

Videotreening "KUIDAS ESILE KUTSUDA ÕPPIMIST"

Kursuse kestvus 3 päeva.

Grupi suurus 10-12 inimest.

Teemad:

- * huvi äratamine ja hoidmine, koostööõhkkonna kujundamine;
- * suhtlemine võrdsel ja ebavõrdsel tasandil;
- * vastutuse jagamine, instruktsioonide ja korralduste andmine;
- * toimetulek agressioonide ja manipulatsioonidega;
- * tagasiside andmine, märkuste tegemine;
- * vastupanu õppimisele ja sellega toimetulek.

ÕPIPROTSESS JA AKTIVISEERIVAD ÕPETAMISVÕTTED

Kursuse kestvus 2 päeva.

Grupi suurus kuni 16 inimest.

Teemad:

- * mõtlemisprotsessi omapära, selle rakendamine õpetamisel;
- * radiantne mõtlemine ja *mindmapping* kui selle peegeldus;
- * ärksa õpiõhkkonna teadlik kujundamine;
- * aktiveerivad õpetamisviisid;
- * erinevate õpistiilidega arvestamine;
- * vastutus ja motiveerimine õpiprotsessis.

Loengukursus "SUHTLEMINE ÕPILASTEGA"

Kursuse kestvus 1 päev.

Grupi suurus 10-30 inimest.

Teemad:

- * õppegrupi areng ja õpetaja roll erinevatel perioodidel;
- * õpilaste mõjutamine vägivalda kasutamata, nende käitumise muutmine;
- * konfliktide lahendamine ja vahendamine.

STRESSI JUHTIMISE KURSUS

Kursuse kestvus 2 päeva.

Grupi suurus 7–16 inimest.

Teemad:

- * mis on stress, kuidas teda ära tunda ja mõista;
- * millised on läbipõlemise märgid;
- * kuidas leida oma stressi allikad;
- * kuidas stressiga paremini toime tulla, milliseid võtteid selleks on.

Loengud, grupiarutelud, ajurünnakud, harjutused. **Õppematerjalid kõigile.**

Koolituspäeva hind 1999. aasta I poolaastal 10 000 krooni (grupilt).

Võimalus koostada **koolitusprogramm** lähtuvalt konkreetse grupi ootustest ja vajadustest.

PSÜHHODRAAMA EKSAM

11.-13. juunini toimus Tartus "Kantri" hotellis seminar-eksam, mille tulemusena 10 esimest eestlast said rahvusvaheliselt tunnustatud psühhodraama lavastaja (Leader of Psychodrama) kutse.

Psühhodraama on vanim grupilise psühhoteraapia suund, mis õigupoolest on pigem elufilosoofia. Psühhodraama rajaja J.L. Moreno töödest on alguse saanud mõte, et inimesed saavad oma probleemidega enamasti paremini hakkama koos teiste inimestega. Psühhodraama pole siiski üksnes abivahend õnnetutele. Oma elusituatsioonide, unistuste, mõtete vm läbimängimine spetsiaalselt organiseeritud viisil annab igähele uut energiat, uusi ideid, uusi lahendusi. Morenolt on pärit ka tänapäeval laialdaselt kasutatavad sotsiomeetria põhimõtted suhete uurimiseks ja kujundamiseks.

Eestisse imbusid psühhodraama ideed tõenäoliselt juba 1940ndatel, teatriringkondades arutati neid ja eksperimenteeriti nendega 1960ndatel, alates 1991. aastast on peamiselt Soome ja Rootsi koolitajate juhendamisel läbi viidud psühhodraamagruppe, 1993. aastast alustas tööd esimene väljaõppegrupp. Tänavuste lõpetajate põhikoolitajaks oli Eestist pärit Ruuda Palmquist, eksamineerijateks tippspetsialistid Rootsi Moreno Instituudist Leif Dag Blomqvistiga eesotsas.

Psühhodraama lavastajad on nüüd **Karin Hango** (eksamitöö käsitles spontaansuse toetamist), **Karin London** (tegi töö organisatsioonide abistamisest), **Pille Murrik** (nähtavaks saamisest), **Vahur Murutar** (psühhodraama mõjust suhtlemistreeningule), **Raili Must** (armastusest), **Kadri Roosalu** (metafooride kasutamisest), **Kaupo Saue** (geshtaltteraapia ja psühhodraama võrdlusest), **Mari Viik** (vastupanust), **Vico Viljar** (andmisest ja saamisest), **Piret Visnapuu** (tööst sisemise lapsega rasedate gruppide näitel).

Karin Hango

SUHTLEMISTREENING

on suhteliselt kiire viis saada teadlikumaks oma suhtlemistehnikatest, neid täiustada ja loobuda väheproduktiivsetest suhtlemisviisidest.

Eestis tegutseb kümneid suhtlemistreenereid, kuid enamjaolt igaüks omaette. Treeneritöö kvaliteedi garantiks on eelkõige firma, mille kaudu nende treenerite koolitusteenusi osta saab. Oma katusorganisatsioon on suhtlemistreeneritel seni puudunud.

Nii et - kui pole tervikut, alusta osast. Seda põhimõtet järgides korraldas koolitusfirma Self II 1997. aastal suhtlemistreeneritele 240-tunnise kestusega teoreetilis-praktilise väljaõppe. Põhiõppejõududeks olid aastatepikkuse treenerikogemusega **Karin Hango**, **Henn Mikkin**, **Vahur Murutar** ja **Ann Seilenthal**, neile sekundeerisid teemast olenevalt **Arno Baltin**, **Maie Kreegipuu**, **Mare Pork** jt. Väljaõppe lõpetas 1998. aasta jaanuaris 24 uut suhtlemistreenerit. Et algajad õnnelikult ka koolitusturule maanduksid, otsustati koostegutsemist jätkata mittetulundusühinguna. Alates 1998. aasta maikuust jälgibki Eesti Suhtlemistreenerite Ühing koolituse lõpetanud treenerite tegevuse algust ja väljastab ekspertnõukogu otsuse alusel end treenerina tõestanud suhtlemistreeneritele sertifikaadid.

Tänaseks on sellise sertifikaadi saanud **Ave Eero**, **Viive Einfeld**, **Ene Kulasal**, **Kadri Kõiv**, **Raili Must**, **Maarika Roosimägi** ja **Jana Tamm**.

Ann Seilenthal Eesti Suhtlemistreenerite Ühingu juhatuse liige

“Hea algus” toetab noori peresid

Merle Rokk

Mitte keegi ei ole
sündinud

Pereprogrammi juht

Lapsevanemaks, see roll vajab õppimist ja ettevalmistust lapsepõlvest alates. Noor pere, kes ootab last või kus on beebi juba sündinud, vajab toetust, julgustust ja häid nõuandeid. Kuhu aga pöörduda, kust nõuannet saada? Võimalusi on mitmeid: raamatud, ajakirjad, pereliikmed, vanemad, sõbrad, sugulased, naabrid, perearst, sotsiaaltöötaja jne. Paljude perede puhul ei saa toetuse ja nõuande osas lootma jääda raamatute, loengute või teadajate sõprade ning sugulaste peale, sest lastekasvatusalaseid raamatuid ei loeta, loengud ei kuulu elustiili juurde ja teadajaid inimesi võib ümbruskonnas nappida. Sageli on noorel perel hulga probleeme ja lapsed kipuvad tagaplaanile jääma. Need on pered, kes on toimetulekuraskustes nii psüühilises kui ka majanduslikus mõttes. Seepärast alustasime 1997. aasta septembris programmi “Hea Algus” raames kuni kolme aastaste lastega peredele mõeldud kodukülastustel põhineva pereprogrammiga Tartus ja Tartumaal ning Jõgeva maakonnas Tabiveres. Programmi sihtgrupiks on lapseootel pered, noored probleemsed pered, kus on toimetulekuraskusi, kasvab puudega laps või on vanematel vähe elukogemusi, üksikemad jne. Pered valisime sotsiaaltöötajate ja perearstide poolt antud info põhjal ja ajalehekuulutustele reageerinud perede hulgast.

Kõigepealt toimus kodukülastajate leidmine ja nende koolitus. Huvi kodukülastaja ameti vastu oli suur. Kodukülastajate valikul eelistasime lasteaiakasvataja, meditsiiniõe ja sotsiaaltöötaja elukutsega inimesi. Seda peamiselt kahel põhjusel: esiteks, et selleks tööks oleks kutsumust, ja teiseks, et piisaks teadmisi ja oskusi. Väljavalitud neljateistkümnele kandidaadile korraldati nädalane koolitus, mille põhiliseks läbiviijaks oli Buffalo (USA) lastekasvatusspetsialist Jaquelin Jones, kellel on teismelistele emadele suunatud kodukülastusprogrammi juhtimise kogemused. Perekülastajate koolitus on jätkunud iganädalaste nõupidamiste ja igakuiste õppepäevadena.

Meie peamine erinevus teistest beebikoolidest ja –projektidest on rõhuasetus noorele emale ja muutustele tema elus seoses lapse sünniga. Programmi eesmärgiks on, et ema ja teised pereliikmed õpiksid eluga toime tulema ja oskaksid uut ilmakodanikku hoole ja armastusega kasvatada. Kodukülastaja on kui hea sõber, kellega koos leitakse lahendused tekkivatele probleemidele. Taolised küsimused nõuavad kodukülastajatelt usalduslikkust ja diskreetsust. Sekkutaakse ainult siis, kui asjaosalised ise seda tahavad. Kodukülastaja ei ole lapsehoidja, kes tegeleb kodus lapsega ja annab emale puhkust. Visiitide ajal tegeleb lapsega ikkagi ema, külastaja on nõuandjaks ja abiliseks, ta toob kaasa materjalid ja vahendid. Peredel on ka mänguasjade ja raamatute

laenutamise võimalus. Järgmine visiit planeeritakse koos emaga ja see ei pea alati toimuma kodus, võib ka koos kuhugi minna, viia läbi tegevusi väljas. Laste arengut jälgitakse ja hinnatakse ning sellest juhinduvalt tegutsetakse. Kindlasti on iga kuu vaatluse all tervislikku toitumist ja tervishoidu puudutavad küsimused.

Koduvisiidid toimuvad kord nädalas mõlemale poolele sobival, eelnevalt kokkulepitud ajal ja vältavad 1,5-2 tundi. Kord kuus toimuvad perepäevad, kuhu on oodatud kogu pere. Eelnevalt viisime läbi vanemate küsitluse ja selgitasime välja perede huvid ja vajadused. Nendest vastustest oleme juhindunud perepäevade temaatika valimisel. Põhimõtteks on, et iga pereliige õpiks midagi, et oleks lõbus ja huvitav.

Käesoleva ajani on 14 kodukülastajat nõustanud umbes 160 peret.

Oleme perekülastusi praktiseerinud Tartus ja selle lähimas ümbruses, kuid huvi selle vastu on kaugemalgi. Näen programmi laienemist asjahuviliste koolituses, kes siis edaspidi juba kohapeal seda tööd edasi viima hakkaksid. Vajadust sellise arenguprogrammi järele pole enam tõestada tarvis. Selle eesmärk on selge - luua meie kõige pisemate põlvkonnale armastav ja arendav elukeskkond.

Pereprogramm on mõeldud lastele sünnist kuni kolmanda eluaastani ja pakub:

Hea Alguse kodukülastusprogrammi juured on eelnevates samalaadsetes projektides. Kodukülastajad on pakkunud oma teenuseid nii USA-s kui Euroopas rohkem kui sada aastat (U.S.General Accouting Office,1990). Suurbritannias alustati kodukülastustega 1852. aastal sooviga vähendada väikelaste suremust. Taanis ja Suurbritannias praktiseeritakse tänapäeval kodukülastusi väikelaste hoolduse ja perede tervisekasvatuse eesmärgil. USA-s on kodukülastusprogrammid suunatud põhiliselt madala sissetulekuga peredele, et aidata neil vaesuse nõiaringist välja murda, et nende lapsed saaksid võimaluse kasvada terveteks ja eluga paremini toimetulevateks kodanikeks. (Wasik,et al,1990) Kodukülastajad saavad aidata vanematel leida oma tugevad küljed ning neile toetuda. Kompetentsed kodukülastajad usuvad, et vanemad on oma laste esmased õpetajad ning tunnustavad esimeste aastate tähtsust arengus. Paljude kaasaegsete kodukülastusprojektide põhimõtete hulka kuulub arusaam, et pere toimib süsteemina. Selle süsteemi osad sõltuvad üksteisest. Seetõttu mõjutavad laste elu peale vanemate ja lastevaheliste suhete veel mitmed tegurid.

- ✧ **Väikelastele** - huvitavat ja eakohast tegevust
- ✧ **Lapsevanematele** - koolitust ja nõuannet lapse kasvatamisel
- ✧ Väikelaste ja peredega tegelevatele **täiskasvanutele** - täiendkoolitust

MÕISTEID JA MEETODEID KAASAEGSETES PEDAGOOGILISTES SÜSTEEMIDES

MULTIINTELLIGENTSUS The Theory of Multiple Intelligences

Intelligents – üks või mitu?

Dr. Howard Gardner ja tema meeskond Harvardi Ülikoolist on postuleerinud, et eksisteerib palju intelligentsi vorme: igal inimesel on hulk eritasemelisi *intelligentse* - palju teid, mille abil me maailma tundma õpime ja mõistame, teadmisi omandame ja väljendame – mitte ainult üks.

Gardner näitab oma raamatus "*Frames of Mind*" (ilmus 1984.a.), et inimestel on mitu *intelligentsi*, mis on kõikidele kultuuridele ühised – igal neist oma arengu- ja ajutegevuse muster ja igaüks oma loomult teistest erinev. Suurem osa mainitud intelligentsidest ei kuulu nende hulka, millele püüab toetuda lääne kultuur ja haridus, ja kindlasti ei saa neid kõiki traditsiooniliste IQ-testidega mõõta.

H. Gardner on Bostoni Ülikoolis välja töötanud kaheksa kriteeriumi, mille alusel saab tõendada erinevate intelligentsitüüpide olemasolu. Ta jagab leitud tüübid kolme kategooriasse:

1. isikuga seotud

- * interpersonaalne intelligentsus
- * intrapersonaalne intelligentsus

2. keelega seotud

- * lingvistiline intelligentsus
- * muusikaline intelligentsus

3. objektiga seotud

- * kehalis-kinesteetiline intelligentsus
- * loogilis-matemaatiline intelligentsus
- * ruumiline intelligentsus
- * naturalistlik intelligentsus

Multiintelligentsuse teooria on haridusnimeste hulgas palju huvi äratanud, seda eelkõige oma hõlpsa rakendatavuse ja tulemuslikkuse tõttu.

NLP - Neuro-Linguistic Programming

Oma põhiolemuselt on NLP suur hulk meetodeid ja mudeleid, mis võimaldavad uurida, kuidas inimesed mõtlevad, käituvad ja muutuvad. Ta pakub välja paindliku ja praktilise lähenemisi, mis toob inimestes ja organisatsioonides esile kiire positiivse muutuse .

1970ndate alguses küsisid matemaatik Richard Bandler ja lingvistikaproffessor John Grinder (kes töötasid koos California Ülikoolis Santa Cruzis):

“Mis on see, mis eristab mingil alal väljapaistvaid inimesi nendest, kes on samal alal lihtsalt kompetentsed?”

Sellele küsimusele vastuse otsimisest saigi alguse NLP.

Neuro-lingvistiline programmeerimine – see kõrgtehnoloogilise kõlaga sõna kirjeldab NLP-meetodit tegelikult üsna täpselt.

Neuro – see sõnaosa viitab meie närvisüsteemile ja nendele vaimsetele radadele, mille kaudu inimene oma meelte abil suhtleb füüsilise maailmaga.

Lingvistiline – osutab meie keelekasutamise võimele ja sellele, kuidas erinevad sõnad ja fraasid meie vaimset maailma peegeldavad. “Lingvistiline” tähistab ka “kuuldamatut keelt”, pooside, zestide ja miimika keelt, mis teeb avalikuks meie mõttelaadi, uskumused ja muu.

Programmeerimine - on laenatud arvutiteadusest, et rõhutada, et meie mõtted, tunded ja tegevused on harjumuspärased “programmid”, mida on võimalik muuta meie vaimse “tarkvara” kvaliteedi tõstmise abil.

NLP toetub eeldusele, et inimekäitumisel on struktuur, mida saab modelleerida, õppida, õpetada ja muuta.

NLP-d iseloomustavadki KUIDAS-küsimused (kuidas see toimib? kuidas nad seda teevad? jne.). Vastuseid nendele küsimusele otsitakse teadliku ja mitteteadliku kogemuse modelleerimise abil. Modelleerimise all mõeldakse avastusprotsessi (kuidas inimene sooritab teatud käitumist) ja selle avastuse esitamist sellisel viisil, et see oleks kiiresti õpitav ka teiste poolt.

NLP on aastate jooksul täienenud ja jätkab arenemist läbi uute uuringute. Tõenäoline on, et võib kohata mitmeid erinevaid kirjeldusi NLP kohta.

Suur maalritöö

Koidu Tani-Jürisoo, Anneli Loodus

“Kuid ega käitumist koolis ei õpetatagi,” turtsatas Alice. “Seal antakse ainult liitmist ja lahutamist ja muid seesuguseid asju.”

“Ja kas te oskate siis liita?” küsis Valge Kuninganna. “Kui palju on üks ja üks ja üks ja üks ja üks ja üks ja üks ja üks ja üks ja üks?”

“Ma ei tea,” kohmetus Alice. “Mul läks sassi.”

“Liita ta ei oska,” teatas Must Kuninganna. “Aga lahutada? Võtke kaheksast üheksa maha.”

“Teate, kaheksast ma üheksat lahutada ei oska,” vastas Alice kärmelt, “aga...”

“Ka lahutamist ta ei mõista,” noogutas Valge Kuninganna. “Proovime jagamist. Jagage leivapäts noaga... Mis tulemuse te saate?”

“Minu arvates...” alustas Alice, ent Must Kuninganna vastas tema eest: “Võileivad, muidugi võileivad. Proovime veel kord lahutamist. Võtke koeralt kont ära. Mis jääb alles?”

Alice jäi mõttesse. “Kont igatahes mitte, sest selle võtan ma ära. Koer ei jää kah alles, vähemalt mitte oma kohale, sest ta tuleb mulle kallale ja m i n u s t ei jää siis kindlasti midagi järele.”

“Niisiis, teie arvates ei jää alles midagi?” kordas must Kuninganna.

“Jaa, ma arvan, et see on õige vastus.”

“See on vale, nagu arvata võiski,” ohkas Must Kuninganna. “Alles jääb koera nahk.”

“Aga ma ei mõista, kuidas...”

L. Carroll

Uue rubriigi eesmärgiks on tutvustada pedagoogilisi ideid ja teooriaid, mis aitavad õppimist ja õpetamist kujundada terviklikumaks ja tulemuslikumaks. Tänapäevases, aina kiireneva info juurdekasvuga ühiskonnas on iga õppimist ja õpetamist toetav mõte hädavajalik.

“SUUR MAALRITÖÖ” tahab pakkuda värve ja töövahendeid, mille hulgest iga õppija või õpetaja-koolitaja saab valida sobivaid oma paletile paigutamiseks. Mida täiuslikum on värvispekter ja mida suurem on vahendite valik, seda hõlpsam on teostada suurt maalritööd – õpetamist, ja seda nauditavam on kogeda kunstidest suurimat – õppimise kunsti. Ja mis veel selle juures väga tähtis: mida värvilisem, seda **rõõmsam**, mida rohkem välist tasakaalu, seda rohkem sisemist **harmooniat**. Kes suudaks vastu panna õppimise ahvatlusele, kui see on rõõmus ja harmooniline!

Mõiste “**holistlik**” viitab eeldusele, et tervik on oma osade summast suurem ning erineb sellest ka kvalitatiivselt.

Holism väidab, et **universum on integreeritud tervik**, milles kõik on omavahel seotud. See terviklikkuse ja ühtsuse eeldus on opositsioonis tänapäevases maailmas valdava separatsiooni ja fragmentaarsuse tendentsiga.

Vajadusel võime me midagi vaadelda osade kaupa, kuid **eraldiseisvaid osi tegelikult ei eksisteeri** – ei ole olemas eraldatud reaalsuse “tükke”. Holistika ütleb, et vastupidiselt meie harjumuspärasele mõtteviisile ei saa seletada “enamat” “vähema” kaudu – “rohkemat” ei ole võimalik tuletada “vähemast”. Et midagi mõista, tuleb aru saada tema seostest suuremate tervikutega – mida suurem tervik ja mida laiaulatuslikumaid seoseid mõistetakse, seda tõepärasem on arusaamine.

Holistlik haridus/kasvatus/koolitus/õpetus püüdleb õppeprotsessi terviklikkuse poole ning samal ajal ka selle eesmärgi saavutamiseks hädavajaliku hariduspoliitika ja -institutsioonide muutmise suunas.

Holistlik õpetus peab tähtsaks iga inimese intellektuaalse, emotsionaalse, sotsiaalse, kunstilise, loova ja vaimse potentsiaali arendamist. Õppijad haaratakse aktiivselt õpetamis/õppimisprotsessi ning neid ärgitatakse võtma isiklikku ja kollektiivset vastutust oma õppimise ja laiemas perspektiivis kogu oma elu eest.

Holistlik õpetus on mõistmise ja tähenduse otsing. Selle eesmärgiks on kasvatada terveid, terviklikke, uudishimulikke inimesi, kes suudavad õppida kõike seda, mida neil iganes vaja läheb ükskõik millises uues kontekstis. Holistlikud õppemeetodid võimaldavad õpilastel tajuda ja mõista erinevaid kontekste, mis kujundavad elu ja annavad sellele tähenduse.

HÕ tunnustab iga õpilase sünnipärast potentsiaali intelligentseks, loovaks, süsteemseks mõtlemiseks. See käib ka nn. riskiõpilaste kohta, kellest enamikule omased õpiraskused tulevad esile mehhanistliku reduktsionistliku paradigma raames, mis rõhutab õppimisel ja mõtlemisel peamiselt lineaarseid, järjestikuseid protsesse.

HÕ väidab seda, et kogu teadmine on loodud kultuurikontekstis ja et “faktid” on harva enam kui ühised vaatenurgad. See võimaldab õppimist üle aidata kuristikest, mis on iseloomulikud mineviku eraldiseisvatele akadeemilistele distsipliinidele. HÕ võimaldab õppijatel kriitilise pilguga läheneda oma elu kultuurilistele, moraalsele ja poliitilistele kontekstidele.

HÕ väärtustab vaimset teadmist (mittesektantlikus mõttes). Vaimsust mõistetakse seisundina, kus ollakse seotud kogu eluga, austades mitmekesisust ühtsuses. See on olemise, kuulumise ja hoolimise kogemine. Tundlikkus ja kaastunne, rõõm ja lootus. Harmoonia seesmise ja välise elu vahel. Imetlustunne ja austus universumi saladuste suhtes ja elu eesmärgistatuse tunne. See on liikumine inimvaimu kõrgeimate pürgimuste suunas.

Ajakirja järgmistes numbrites on kavas käsitleda pikemalt ja põhjalikumalt järgmisi teemasid, mis seostuvad holistliku õpetuse põhimõtetega:

multiintelligentsus, õpimotivatsioon, õpistiilid, elukestev õppimine, õppekava integratiivsus, terviksüsteemid õppimises, grupitöö, iseseisva mõtlemise arendamine, väärtused, aju terviklikkusel põhinev õppimine, õppeprotsessi väärtustamine sisu kõrval, kontekstuaalne õppimine, rütmid õppimises ja õpetamises, hinneteta õpe, lapse loomulikule arengule toetuv õpetamine. Kindlasti see loetelu aja jooksul täieneb.

W.Goebel, M.Glöckler "Laps. Meditsiinilis-pedagoogiline nõuandja."

Mis võiks küll olla ühist meditsiinil ja pedagoogikal?

Lähemal uurimisel selgub, et **tervistumine ja õppimine on väga sarnased protsessid**. Haigestumine, vajadus haigusega võidelda ja sellest jagusaamine on kolm astet, mida võime märgata ka igas õppeprotsessis: ülesande saamine, õppematerjaliga maadlemine ja õppimise eesmärgini s.o uute oskusteni jõudmine. Nii nagu terve organismi tunnuseks on pidev võitlus haiguskalduvustega ja nende ületamine, on ka terve hinge tunnuseks suutlikkus lakkamatult õppida ja töötada selleks, et paremini aru saada maailmas valitsevatest seaduspärasustest.

Raamat "Laps" koosneb kolmest osast:

Esimene osa – "**Haigused lapseas ja nende sümptomid**"- on lapsevanemale abiks igapäevaste haigussituatsioonide äratundmisel. Terapeutiliste nõuannete (kuidas teada saada, kust lapsel valutab; kuidas tulla toime haigusseisundiga; lihtsad esmaabivõtted; millal on hädavajalik kutsuda arst jne.) kõrval võib leida sügavapõhjalisi ja haaravaid arutlusi teemadel:

- * mis on lastehaiguste mõte
- * õppimisvõime kui tervise profülaktika
- * perekonna planeerimine – kas me teame, mida me teeme

Teine osa – "**Terve arengu põhitingimused**"- käsitleb lapse arengut sünnist kuni kooliküpsuse saavutamiseni ja lähtekohti selle soodustamiseks.

- * kuidas suhelda imikuga, kuidas teda pesta, riietada, toita
- * kuidas kujundada lapse päevarütmi
- * kuidas kaitsta ja arendada lapse meeltemaailma
- * lapse areng ja sotsiaalne keskkond, lasteaia- ja kooliküpsus
- * toitumisprobleemid

"Rõõmud on saatuse kingitused, mille väärtus ilmneb olevikus. Kannatused seevastu on tunnetuse lätted, Mille tähtsus selgub tulevikus."

"Igasugune kasvatus on enesekasvatus, ja meie kui õpetajad ja kasvatajad moodustame tegelikult vaid ennast ise kasvatava lapse ümbruse. Me peame osutama võimalikult soodsaks ümbruseks, et laps saaks end meie najal nõndamoodi kasvatada, nagu seda näeb ette tema sisemine saatus."

Just esimesed eluaastad on hilisema arengu seisukohalt otsustavama tähtsusega, kui tänapäeval enamasti arvatakse.

Raamatu kolmas osa – **“Kasvatus kui ravi”** - on pühendatud pedagoogikale ja selle terapeutilistele võimalustele ning siit võib leida vist küll pea iga lapsevanemat puudutavaid teemasid, nagu:

“Armastus ei võimutse, vaid kujundab – ja selles on enamat.”

- * kuidas toime tulla ema- ja isarolliga
- * lapse temperamendi äratundmine ja hooldamine
- * kas lapsed vajavad religioosset kasvatust
- * seksuaalsuse mõistmine ja sellealane selgitustöö

Põhjalikult on vaatluse all ka haigustaalised häired, hingelised traumad ja kahjulikud keskkonnamõjud lapse arengus.

Kes selle raamatu otsast lõpuni läbi loeb, saab **tervikliku pildi lapse ja nooruki arengust**. Raamatu lõpus on aineregister, mis aitab hõlpsasti vastuseid leida ka konkreetsetele üksikküsimustele.

Kaasaegsed immunoloogilised uurimused kinnitavad üha enam arusaama sellest, kui tähtis on inimese hingelis-vaimse seisundi mõju tema keha vastupanuvõimele ja tervendavale jõule, s.t. immuunsüsteemile. Lisaks väärtuslikele nõuannetele lapsevanemale eneseharimiseks ja enesetervendamisejõudude ergutamiseks saab raamatu lugeja aimu terviklikust pedagoogilisest ja terapeutilisest kontseptsioonist, mis tahab kutsuda arste, õpetajaid, kasvatajaid ja lapsevanemaid üha teadlikumale koostööle – **ikka selleks, et LAPS tervelt kasvada saaks.**

Tutvustuse koostanud Koidu Tani-Jürisoo

Juhani Hytönen “Lapsekeskne kasvatus”

Lühikokkuvõte

Raamatus käsitletakse lapsest lähtuvat pedagoogikat ehk lapsekeskset kasvatust alates sellesuunaliste mõtete esmaesitusest Rousseau poolt 18. sajandi keskel kuni tänapäevani. Autor keskendub põhjalikumalt Teise maailmasõja järel toimunud arengule. Raamatus käsitletakse vaid selliseid lapsekeskseid teooriaid, mis on kõigi pedagoogide poolt

rakendatavad, jättes kõrvale spetsiifilist õpetajakoolitust eeldavad suunad nagu Steiner- ja Montessori-pedagoogika. Lapsekeskse pedagoogilise mõtlemise arengut vaadeldakse kolmes põhilises arengukeskuses: Inglismaal, Ameerika Ühendriikides ja Saksamaal. Nende kõrval kirjeldatakse ka Soomes tehtud lapsekeskse kasvatus katsetusi ja analüüsitakse soome kasvatusalase mõtlemise arengut laiemas kontekstis.

Lapsekeskse pedagoogilise mõtlemise juuri käsitlevas peatükis analüüsitakse viie selle valdkonna teerajaja (Rousseau, Dewey, Salo, Freinet, Neill) teoreetilisi vaateid. Autor käsitleb lapsekeskse pedagoogilise mõtlemise arengut kui lääne ühiskonna laiema poliitilise arengu peegeldust. Valdavalt 1960ndate aastate vasakpoolsete ja vabameelsete ideede läbimurdele toetunud romantiline lapsekeskne kasvatus kaotas pinna 1980ndate alguseks, mil nii Inglismaal kui Ameerikas oli poliitiline ja haridusõhustik muutunud konservatiivsemaks. Ka puudused romantilistes lapsekesksetes teooriates ja nende rakendamises olid romantilise lapsekesksuse populaarsust jõudnud selleks ajaks oluliselt kahandada. 1980ndate aastate uuskonservatismi võidukäik sundis lapsekeskset pedagoogikat tõsiselt uuenema.

Pärast esimese trüki ilmumist on raamatut täiendatud peatükiga, kus käsitletakse põhjalikumalt 1990ndate aastate esimesel poolel toimunud kasvatusalaseid arenguid Inglismaal, Ameerika Ühendriikides ja Soomes, mida iseloomustab turumajanduse elementide üha ulatuslikum integreerimine nende maade haridussüsteemi. Lapsekeskse pedagoogika traditsiooni jätkasid siis radikaalsed ehk kriitilised pedagoogid, kelle eesmärgiks oli muuta kooli nii, et see tagaks senisest paremini lääne demokraatia funktsioneerimise ja indiviidide võrdõiguslikkuse.

Raamat on kirjutatud eelkõige õpikuks üliõpilastele ja kasutamiseks õpetajate täiendkoolituses, kuid võib autori arvates aidata ka lapsevanemaid laste kasvatamist ja haridust puudutavates küsimustes.

Ülevaate pani kirja raamatu tõlkija Andres Vikat

“Lapsekeskne kasvatus” ilmub septembri lõpus. Väljaandja on Omanäolise Kooli Arenduskeskus koostöös TPÜ kirjastuskeskusega.

Osta saab seda raamatut OK Arenduskeskusest Tallinnas, Endla tn. 4.

Praegu on OKAst võimalik osta maikuu toimunud TPÜ Haridusuuringute Instituudi, OKA ja Avatud Meele Instituudi konverentsi “Õppimise võimalikkusest Eestis” materjalide kogumikku, hind 35.- krooni.

IRA võitleb lugemisoskuse edendamise eest

Meeli Pandis

Eesti Lugemisühingu juhatuse esimees

IRA on lühend rahvusvahelise organisatsiooni *International Reading Association* (Rahvusvaheline Lugemisühing) nimest. See pakub pedagoogidele rohkem huvi kui liri Vabastusarmee. See on kõigile huvilistele avatud organisatsioon, mis tegeleb lugemis- ja kirjutamisoskuse õpetamise ning arendamise probleemidega.

IRA

Rahvusvaheline Lugemisühing asutati 1956. aastal Ameerikas erialase organisatsioonina. Praeguseks on sellel liikmeid 99s riigis üle 90 000. Nende hulgas on pedagooge, psühholooge, eripedagooge, kõneterapeute, sotsiolooge, raamatukogu-, kirjastus- ja haridustöötajaid, mitmete erialade teadureid.

Rahvusvahelise Lugemisühingu
kodulehekülje aadress on:
www.reading.org

Eesmärk on edendada kirjaoskust ning ühendada sellealast teooriat ja praktikat. IRA annab regulaarselt välja ajalehte *Reading Today* ning 4 ajakirja, millest *The Reading Teacher* ja *Reading Research Quarterly* on saadaval ka Rahvusraamatukogus ja Tartu Ülikooli Raamatukogus.

Ühingu kongress toimub üle aasta maailma eri paigus. Viimane toimus 1998. a. suvel Jamaikal ning järgmine on plaanitud toimuma 2000. a. Uus-Meremaal.

IRA juures tegutseb rohkem kui 1200 nõukogu ning 46 rahvuslikku seksiooni, mille hulka kuulub ka Eesti Lugemisühing.

Eesti Lugemisühing (EstRA – Estonian Reading Association) asutati 9. mail 1992. a.

EstRA

Ühingu esmasteks eesmärkideks on:

- laste, noorukite ja täiskasvanute keelelise pädevuse tõstmine Eesti Vabariigis;
- keelelist pädevust, kirjaoskust ning lugemisprobleeme puudutava teabe vahendamine asjast huvitatud isikute, eelkõige õpetajate ja teadlaste vahel;

- lugemist, kirjaoskust ning keelelist pädevust puudutavate uuringute toetamine;

- igäihte individuaalsetele võimetele vastava lugemishuvi ja -vilumuse arengu soodustamine.

EstRA ja FinRA

Nagu paljudel organisatsioonidel, on ka Eesti Lugemisühingul kõige lähedasemad sidemed põhjanaabritega.

Soome Lugemisühing tähistas 1998. a. lõpus oma 30-ndat aastapäeva ning tema liikmeskond küünib 1000 inimeseni.

Ajakiri *Kielikukka* avaldab materjale nii soome, inglise kui ka rootsi keeles ning on ka Eesti raamatukogudes kättesaadav. *Kielikukka*s on ilmunud ka mitmeid Eesti autorite artikleid.

Alates 1992. aastast on kahe ühingu vahel tihedad erialased sidemed. Toimuvad ühisseminarid, -konverentsid ja koolituspäevad ning juhatuse ühisistungid.

1998. a. märtsis toimus Tartus seminar teemal "Teksti mõistmise arendamine" ning 1999. a. jaanuaris teemal "Lugemise algus".

RWCT

Nii IRA kui ka EstRA eesmärgiks on laiendada kandepinda, jõuda sihtgruppi e. õppijateni. Seepärast on algatatud ka mitmeid projekte erialaspetsialistidele kogemuste vahetamiseks ning õpetajakoolituseks.

Koostöös ORAVA projekti ja Põhja-Iowa Ülikooliga ning Sorose fondide toetusel käivitus 1997. a. sügisel mitmes Ida-Euroopa riigis, sh. ka Eestis, projekt *Lugemine ja kirjutamine iseseisva mõtleja kujunemiseks* (RWCT-Reading and Writing for Critical Thinking). Infot projekti kohta saab Interneti aadressidel: www.uni.edu/coe/rwct

EstRA on avatud kõigile, kes on huvitatud selle eesmärkide saavutamisest.

Hiirid

Keik hiirid tullid kokko nou piddama, kuida nemmad woiksid kassi eest ennast hoida, ja julgeste ümberjoosta, et se ühtegit pahha enam ei teeks. Kui nemmad ollid kül nou piddand, siis nemmad moistsid nenda, et kassi kaela ümber piddi kelloke seutud saama, sest sel wisil on ikka kuulda, kuhho kas käib, ning nenda woiks igga üks ennast kahjo eest hoida. Agga ükski es olli leida, kes ni julge olleks olnud kelloke ümber panna, ning nenda läks se nou tuulesse.

Õppetus

Nou ilmawäggeta on nenda kui pea ilmakäeta.

Juttud ja Teggud,

kui ka

Monningad Õppetussed mis maiapiddamisse pärrast tarwis lähtwad.

Eestima-rahwale heaks on üllespannud,

Reedik Willem Willmann,

Õppetaia Karja-Kirriko peale, Saaremaale.

1782

("Loomingu Raamatukogu" 1975, 47-52)

Olgu koolieast möödas kuupalju tahes, ikka tekib septembris tahtmine alustada millegi uuega, teha midagi teisiti. Suvepäikesest ja puhkusest saadud energiapagasiga teisiti ei saagi, midagi justkui sunnib tahtma, kavandama, unistama.

Õppimine tasub end igal juhul ära, seepärast on hea kasutada iga tõiuet ja innustushetke, millest varasügisel puudust ei tule.

Kooli alguses ja sügise tulekus on alati midagi lüürilist, sestap sobivad siia ka need read **Lehte Hainsalu** luuletusest:

PUUD ANNAVAD KÄEST KÄTTE TUULT,

käest kätte, ladvast latva tuult.

Külm pihlamarju nopib puult

ja laste kilkeist kaigub hoov.

Käib salasosin puule puult

kui kutsekumin suule suult –

üks igatsus, üks salasoov.

PÄRN KASVAB VAIKSELT, ENDAMISI

JA JÄRJEST VALJENEV TA MÜHA.

KA LAPS EI SIRGU LENDAMISI,

TA SIRGUB VAIKSELT, ÜHA, ÜHA.

Puud annavad käest kätte tuult

ja inimpõlved teatepulka.

Kes väikest tarkust kogub truult,

see sobib varsti suurte hulka.

/.../

On järjest uutel koolialgus.

Ja läinuid saadab koolivalgus.

Puud annavad käest kätte tuult,

käest kätte, ladvast latva tuult.

Ja põlvest põlve kestab see –

koolirõõm ja koolitee.

HEAD KOOLIAASTA ALGUST!